קבלה · ספרי קבלה נוספים

כללי התחלת החכמה

רבי אריה לייב ליפקין

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

כללי התחלת החכמה

רבי אריה לייב ליפקין

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/כללי-התחלת-החכמה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 4
פרק א 5
פרק ב 11
פרק ג 16
פרק ד 24
פרק ה 28
פרק ו 31
פרק ז 37
פרק ח 40
פרק ט 47
פרק י 53

הקדמה

מגיד דבריו ליעקב כו'

תוכן ספר היקר הזה, הוא יקר חרוץ. כי הוא מבוא והקדמת הכללים לשלומי אמוני ישראל הישרים בלבותם, אשר חשקה נפשם לבוא בפנימי[ו]ת השערים המצויינים בחכמת האמת, וללמוד ולהבין אמרי יושר ודברי אמת, כתבי קבלת האר"י ז"ל.

אולם, באשר שנעלם מהם ידיעת דרכי לימוד חכמה זו, המה מגששים כעורים סביב לשערים, ואין פותח (להם) לבם בחכמה, מקוצר הבנתם מקודם, ההקדמות והכללים הנצרכים לחכמה זו.

הספר הזה יאיר להם עינים בעזהי"ת. אם כי הוא מעט הכמות, הוא רב האיכות בזה. כי בו ימצאו כל חפץ לבבם. כי הוא יורה דעת החכמה בכללי אמת, והקדמות יקרות המסולאים בפז. וגם הוא מורה דרך האמת ונתיב הישר בהשכל ודעת – סדר הלימוד בספרי המקובלים ואופן לימודם. איך לעלות מעלה מעלה, עד אשר לאורו יגיעו אל היכלי נוגה, זיו החכמה העליונה וזוהר הקבלה, על אופן מאד נעלה. וכל ההקדמות והכללים שבו, מיוסדים על אדני האמת ועמודי זרועות עולם. הלא המה ספרי הרמ"ח לוצאטו ז"ל, ועל פי פירושי וביאורי הגר"א ז"ל בזוהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל וספר יצירה. [ועל פי כללי והקדמות עץ חיים ופרי עץ חיים, ושאר כתבי האר"י ז"ל, כאשר עוררתי זה בעזה"י באיזה מקומות גם אני לדוגמא, בשולי היריעה בהג"ה בשם המעתיק.] וגם לחכמים הבאים כבר תוך היכלי החכמה פנימה, אקוה לה' שימצא הספר חן בעיניהם, כי יהי' להם קילורין לעינים, שעל ידו יוחקו לזכרון בלבם כלליות רוב חכמה שמפוזרים בכמה ספרים ובמקומות שונות צפונים. ופה נקבצים יחד כעמיר גורנה, בסידור נכון. בקיצור דברים. ומיעוט אמרים. והזכרת מקום מוצאם. ושם מחברם. כאשר עיני הקורא תחזינה מישרים.

ובזה אבוא על המוגמר מלהתיצב בשער לדבר. כי אם עוד זאת להזכיר – מאמר החכם שלמה המלך, ע"ה, תחלת חכמה יראת ה' כו'. ומאמר חז"ל, כל בעלי אמונה. ידעו נאמנה. יגעתי ומצאתי תאמין באמונה שלמה. וזה הוא העיקר לכל בית ישראל, ובפרט לכל באי לפתוח שער בחכמה זו. ואז יקויים בם מאמר החכם הנ"ל, אני אוהבי אהב גו' כי מוצאי מצא חיים גו', כרצון נפשם הטוב, אמן:

וכנפש המעתיק.

פרק א

כללים למתחילים בחכמה. חכמת האמת:

לתועלת החפצים להתחיל בלימודה, ועדיין לא למדו בהספרים. ויכבד עליהם הבנתם שם, מחסרון ידיעת הכללים המוכרחים למתחיל לדעת. לכן סדרנו לפניהם הכללים האלה, להקל עליהם אחר כך, שיוכלו להכנס בשערי, וגם להישיר לפניהם הדרך אשר ילכו בה. (רוב) כללים אלה נלמדו ונלקטו [מכתבי האר"י ז"ל], ומדברי הגאון רמ"ח לוצאטו ז"ל, ומדברי הגר"א ז"ל, וכנרשם על רוב הדברים את מקורם.

פרק ראשון - בו מדובר ענין הספירות, וההנהגות ושמותן, ובו ל"ג סעיפים

[א] הנה להוי"ה יתברך יקראוהו הספרים בשם אין סוף, יען הוא בלתי גבול ובלתי תכלית. וכשם שהוא בלתי גבול ובלתי תכלית, כן הוא רצונו יתי (וע"ע לקמן פ"ח, סעיף כ"א וכ"ב).

[ב] ידוע שהא"ס ב"ה אסור לחשוב בו כלל וכלל כו', וכל מה שאנו מדברים בו ובספירות הכל מרצונו והשגחתו הידוע מצד פעולותיו. וזהו הכלל לכל דרכי הקבלה. (עכ"ל הגר"א ז"ל בליקוטים שבסוף ספר ספרא דצניעותא שנדפס מחדש) וכן כתב הרמ"ח לוצאטו ז"ל בספרו אדיר במרום דף נ"ט ע"א, וז"ל שם: הנה מה שאנו מדברים במאציל ב"ה, הנה דבר פשוט הוא שאין אנו מדברים רק בבחינת פעולותיו ולא בבחינת מהותו ועצמותו כלל. ותדע שאפילו מה שאנו מזכירין אותו בשם אין סוף ב"ה, אין הכונה על עצמותו כלל, אלא על פעולותיו עכ"ל. ועיין עוד בספרו חוקר ומקובל בתחלתו בד"ה הנה ידוע תדע כו' ע"ש באורך.

[ג] והנה בענין דרכי הנהגתו יתברך את העולמות, עשר ספירות הן. ואלה שמותן: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות.

[ד] כל ספירה הוא מדה אחת מן המדות של הא"ס ב"ה, אשר ברא בם את העולמות ומנהג אותם. (עכ"ל בס' קל"ח פתחי חכמה סי' ו', ועיין עוד בליקוטי הגר"א ז"ל שם, ובריש ספר חוקר ומקובל, ובריש ספר קנאת ה' צבאות, ענין הספירות מה המה), עיי"ש.

[ה] בענין ההנהגה, יש החסד הגמור, ויש הדין הגמור, ויש הנהגה ממוצעת בין החסד והדין, ונקרא רחמים. וסימנם חד"ר – ח'סד ד'ין ר'חמים (עיין ספר יצירה פ"ג).

[ו] ספירת הכתר הוא חסד גדול ורחמים עד אין קץ, שהוא לפי התכלית לו יתברך, שהתכלית הוא להיטיב לכל, וגם למי שאין לו זכות, על דרך שאמרו בברכות (ז ע"א): "וחנותי את אשר אחון", אעפ"י שאינו הגון. (הגר"א ז"ל שם ד"ה ואמר כו'.)

[ז] ספירת החכמה גם כן חסד גדול, גם למי שאין לו זכות כל כך. אך לא חסד כל כך כמו הכתר. וגם הבינה הוא חסד כנ"ל. והחכמה הוא יותר חסד מבינה (שם), ומבינה דינין מתעוררין ממנה. פירוש: שלפעמים זהו נכלל בחסד לעשות דין בעולם, שזה גם כן לטובה, למען לא יהיה עולם של הפקר. או על דרך: "כי אשר יאהב ה' יוכיח" (משלי ג' י"ב), ועל דרך הכתוב (פרשת עקב): "כי כאשר ייסר איש את בנו" כו'.

[ח] כל השלשה הנ"ל: כתר, חכמה, בינה, נקראו ג' ראשונות או ג' עליונות, והם רחמים גדולים שהם לפי רצונו יתברך בעולם, לא לפי המעשה כו'. ולכן כשאלה מתגלים, אז רחמים ורצון גדול בעולם (הגר"א ז"ל שם).

[ט] ספירת החסד הוא החסד הגמור, רק הוא למי שמגיע לו בעד מעשיו (כמו בגן עדן להצדיקים). ספירת הגבורה הוא הדין הגמור והעונש הגמור למי שמגיע לו בעד מעשיו (וכמו בגיהנם להרשעים). והתפארת הוא ההנהגה הממוצעת בין החסד והדין, שנקרא רחמים כנ"ל (כל זה נלמד מדברי הגר"א ז"ל שם) (והתפארת נוטה לחסד יותר מלדין).

[י] הנצח הוא הנהגת החסד, אבל אינו חסד גמור, רק חסד ממוזג בדין קצת. ובכלל זה, מה שמתדמה שהוא רע לשעתו, אבל באמת הוא טוב אמיתית לפי התכלית, כמו שמשלמין להצדיקים מיעוט עונותם בעולם הזה, להטיבם באחריתם לעוה"ב טובה אמיתית ונצחיות (עיין יומא פ"ו ע"א וקדושין ל"ט ע"א ומ ע"א). וכדומה לזה, נכלל בהנהגת הנצח. (נלמד מדברי הגר"א ז"ל שם.)

[יא] ההוד הוא הנהגת הדין. אבל אינו דין גמור, רק ממוזג בחסד קצת. ובכלל זה, הרע שמתדמה לשעתו שהוא טוב וערב, אבל באמת הוא לעונש, כמו שמשלמין להרשעים מיעוט זכיותיהם בעולם הזה, להאבידם לעולם הבא, (וכמ"ש פרשת ואתחנן: "ומשלם לשונאיו על פניו להאבידו") (וע"ש בקדושין שם וביומא שם) וכדומה לזה, נכלל בכלל הנהגת ההוד. (כל זה נלמד מדברי הגר"א ז"ל שם ד"ה ואמר שם שהצמצום כו' עי"ש). היסוד הוא הנהגת העולם בכללו (שם), והוא הנהגה ממוצעת בין הנצח וההוד (ונוטה קצת יותר לדין).

[יב] כל הששה ספירות הנ"ל: חסד, גבורה, ת"ת, נצח, הוד, יסוד, הם הכל לפי מעשי בני אדם, שגם החסד הגמור הוא רק למי שמגיע לו בעד מעשיו כנ"ל. (הגר"א ז"ל שם). ולכן נקראו הששה הנ"ל בכלל הנהגת המשפט (עיין קל"ח פתחי חכמה סימן צ"ב עיי"ש).

[יג] ובאשר הכתר הוא הרחמים גדולים באין קץ וכנ"ל, לכן נקרא ארך אפים, ובלשון הזוהר ארך אנפין (וגם לפי שההנהגה הזאת תהיה רק להתכלית לעתיד, כמו שנכתוב לקמן בס"ד), לכן נכלל בכלל ארך אפים, שממתין ומאריך אף לצדיקים ולרשעים (כמ"ש

חז"ל בב"ק נ' ע"ב ע"ש). וששה ספירות חג"ת נה"י הנ"ל, שהם הנהגת המשפט כנ"ל, נקראו זעיר אנפין. פירוש, מיעוט אפים, שהוא הנהגת המשפט (וגם הנהגה של עכשיו וכנ"ל) ומיעוט חסד, שהוא רק למי שזוכה כנ"ל (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן צ"ב, צ"ג, צ"ד, צ"ה).

[יד] ספירת מלכות, הוא הנהגה להשגיח בתחתונים, ולגלות מלכותו בעולם שתהי' שכינתו יתברך בעולם, (פירוש, שיהי' נודע שהוא שוכן בקרבם) ושיקבל מעשי המצות שלהם ותפלתם, ולעשות שיקבלו התחתונים עול מלכותו עליהם כו' (עיין בפירוש הגר"א ז"ל על רעיא מהימנא סוף חלק א', מהזוהר במהדורה תנינא ד"ה ויחלום כו'), (וע"ע בספר קנאת ה' צבאות חלק א', נתבאר גם כן ענין עשר ספירות ולמה הם עשר, ע"ש).

[טו] מה שנקראו ספירות, הוא לשון מספר (פירוש הגר"א ז"ל בספר יהל אור בפירוש זוהר בראשית ט"ו ע"א ד"ה ליקוט כו', ע"ש הטעם באורך). ולכן נדרש הלשון "ספירת" גם על שאר דברים, שכל מה שבעולם נחלק לעשר ספירות, וכמו שיתבאר, לפי שספירות הוא לשון מספר.

[טז] והנה אמרו חז"ל על המקרא (מלכים א' כ"ב, י"ט מובא בפירש"י שם): "וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו", וכי יש ימין ושמאל למעלה. אלא אלו מיימינים לזכות, ואלו משמאילים לחובה. ולכן ספירה שהיא הנהגת החסד למי שיש לו זכות, נקרא בדרך משל ימין. וספירה שהיא הנהגת הדין להעניש החוטאים, נקרא בדרך משל שמאל.

[יז] ולכן, אם נכתוב הספירות ונרצה להורות בסדר כתיבתם את ענין הנהגותיהם, נכתוב אותם בסדר זה: מקודם ג' עליונות – כתר למעלה (לפי שהוא השורש כמו שיתבאר), תחתיו חכמה מימין, ובינה משמאל, לפי שבבחינת ג' ראשונות, הבינה ממנה דינין מתעוררין וכנ"ל. ותחתיהם חסד מימין, וגבורה משמאל, ותפארת תחתיהם באמצע (לפי שהת"ת הנהגה ממוצעת כנ"ל). תחתיהם נצח מימין, והוד משמאל, ותחתיהם יסוד באמצע, שהוא הנהגה ממוצעת בין הנצח וההוד וכנ"ל. ותחתיהם מלכות באמצע. כזה:

כתר

חכמה בינה

(דעת)

חסד גבורה

תפארת

נצח הוד
יסוד
מלכות

[יח] וסדר הנ"ל נקרא בדרך משל סדר עמידתם, והוא בדרך משל כנ"ל, וכשנצייר אותם בסדר הזה נקרא עשר ספירות דיושר.

[יט] ולפעמים נצייר העשר ספירות בדרך משל כמו עיגולים זה בתוך זה, כתר מקיף סביב בעיגול, ובתוכו עיגול חכמה, ובתוכו עיגול בינה, וכו' עד מלכות. סדר זה נקרא עשר ספירות דעגולים, ויש בזה כללים בענין ההנהגה, שבציור העיגולים נלמד את סדר השתלשלות זה מזה, שיתבאר ענינו לקמן בס"ד (פ"ה סעיף ב' וג' וד') (ואיזה הנהגה היא העיקרית המסבבת את ההנהגה השני' וכמו שיתבאר), ועל זה מורה סדר עגולים הנ"ל. וכשנדבר בסדר ההנהגה, מהו דין, מהו חסד, נציירה בסדר הנקרא עשר ספירות דיושר וכנ"ל. כן כתב בספר קל"ח פתחי חכמה סי' י"ג ע"ש. והגר"א ז"ל כתב לפי שיש שני מיני הנהגות, הנהגה בכלל והנהגה בפרט, ועל זה מורה שני הדרכים הנ"ל עיגולים ויושר, (ע"ש בליקוט שבסוף ספר ספרא דצניעותא, בד"ה דע כו' ע"ש)[1].

[כ] ספירת המלכות, הנהגתה יותר דין משאה ספירות חג"ת נה"י הנ"ל שנקראו הנהגת המשפט וכנ"ל, ויש לפעמים בה משפט. אבל מלכות שנקראת לפעמים צדק, היינו משפט צדק, דין יותר. ורק לפעמים בזכות התחתונים משתתפת הנהגת המלכות בחסד ונעשה הנהגת הרחמים, וכמו שיתבאר בס"ד. (ועיין אדרא זוטא בזוהר האזינו דף רצ"א ע"ב, רצ"ב ע"א ע"ש, ולקמן פ"ז סעיף ד' ה' ו').

[כא] והנה הנהגה כללית שמתנהגת בדין, נקרא בלשון נקבה. וכמו שכתוב בפרשת בהעלותך: "ואם ככה את עושה לי", ע"ש פירש"י. לכן נקרא הנהגת המלכות נוקבא בדרך משל, ועוד יתבאר בס"ד לקמן טעם על שם זה.

[כב] וכן הבינה, אשר בערך החכמה היא קצת דין, שדינין מתעוררין ממנה וכנ"ל, נקראת הבינה ג"כ בלשון נקבה, כי בערך של ספירת חכמה היא בחינת דין כנ"ל. ועל פי זה, לפעמים כשרוצה לזכור בחינת דין שבספירה אחת, כמו כשנאמר הכתר (שנקרא ארך אנפין) ובחינת קצת דין שבו, נאמר ארך אנפין ונוקבי'. פירוש, כתר שהוא רחמים גמורים, ובחינת הדין שבו. (ומה שלא נקרא גבורה והוד נוקבא, נראה שהששה ספירות חג"ת נה"י, הם בכלל נקראת הנהגה אחת – הנהגת המשפט כנ"ל, ליתן שכר לעושי מצוה ולענוש לעוברי מצותיו. כן נראה לכאורה.)

[1] הג"ה [ועיין בעץ חיים היכל א' בדרוש עיגולים ויושר באריכות בזה ע"ש. המעתיק.]

[כג] והנה מדובר בספירות בשני בחינות, בחינת פנימיות, ובחינת חיצוניות. היינו שלפעמים [ה]הנהגה גלויה ומפורסמת וניכרת, ולפעמים היא מסותרת, כגון שעושין חסד בהסתר, שאינו נודע ונרגש החסד והטוב וכדומה, וכלשון הכתוב משלי כ"ז, ה': "טובה תוכחת מגולה מאהבה מסותרת", וכמ"ש (נדה ל"א ע"א) שאין בעל הנס מכיר בניסו.

[כד] והנה לפעמים נמנה עוד במנין הספירות דבר הנקרא שמה דרך משל דעת, והיינו שלא נחשב הכתר במנין העשר, רק נמנה במקומו הנקרא בשם אחר שנקרא דעת. וכתב בספר משנת חסידים בתחלתו, וכן כתב גם הגר"א ז"ל (בפירוש ספר יצירה פרק א משנה א, אופן ג'), שבבחינת הפנימית הנ"ל, נחשב כתר ולא דעת, ובבחינה החיצוניות נחשב דעת ולא כתר, (ולכן תנן בספר יצירה עשר ולא תשע, עשר ולא אחד עשר).

[כה] וביאור הדברים הנ"ל הוא, שהנהגת הכתר, שהוא רחמים גדולים מאד, לפי הנראה והגלוי – איננה נראה עכשיו. רק עתידה להיות לעולם הבא, בזמן התכלית, שהוא לאחר ששת אלפים שנה. ולכן מורה על זה שם אהי"ה, לשון עתיד, אני עתיד להיות (וכמו שיתבאר בס"ד). אך בבחינת ההסתר הגדול גם הנהגת הכתר מנהגת עכשיו, שההנהגות של עכשיו הם הכנות להעתיד, ועיקר כוונת השם יתברך להטיב, וכמ"ש כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. ולכן נאמר שרק בבחינת הפנימית, שהוא ההסתר הגדול, נחשב כתר גם כן, אבל בבחינת הנהגות הגלויות, שהוא בחינת החיצוניות, לא נחשב כתר, ורק יש ממנה מקצת מעט גם בבחינת ההתגלות מבחינת הכתר מעט, שלכן לא נקרא כתר רק שם אחר, ונקרא דעת, והוא במדרגה מועטת, שנחשב בערך רק כמו הנהגה ממוצעת בין החכמה והבינה. שהחכמה הוא בלא דין כלל, ובבינה דינים מתעוררין ממנה כנ"ל, ודעת הוא הנהגה ממוצעת ביניהם, ולכן נחשב דעת בסדר עמידתם תחת חכמה ובינה באמצע, שהוא בדרך משל הנהגה הממוצעת כנ"ל.

[כו] ורק זאת ידוע בבחינת התגלות, שכל ההנהגות של עכשיו הם סיבובים והכנות להנהגת העתיד – הנהגת הכתר, שנחשב לפי זה הנהגת הכתר השורש לכל הנהגות של עכשיו, שלפי שרצה בהנהגת הכתר לעתיד, מקדים כל ההנהגות של עכשיו, כי סוף מעשה במחשבה תחילה (עיין קל"ח פתחי חכמה סי' צ"ב צ"ג עיי"ש).

[כז] ובזה מבואר מה שכתבנו למעלה (בשם המשנת חסידים והגר"א ז"ל) שבבחינת הפנימית נחשב כתר ולא דעת, ובבחינת החיצונית לא נחשב כתר רק נחשב דעת במקומו, והכתר נחשב רק בבחינת שורש לבד וכנ"ל. [ולכן נקרא כתר אַיִן לפי שבהתגלות כמעט איננה לפי השגתנו, וכן נקרא רישא דאין כדלקמן]. ונחשב סדר

הספירות חכמה, בינה, דעת, חסד כו', וכן כתב הגר"א ז"ל בהתחלת ספר ספרא דצניעותא (שהשירותא), פירוש, ההתחלה בגלוי, הוא מחכמה.
[כח] ולכן באשר בבחינת התגלות, ההתחלה הוא מחכמה ובינה, לכן נקרא חכמה בשם אבא ובינה נקראת בשם אימא, שלפי שממנה דנין מתעוררין נקראת לשון נקבה וכנ"ל. ולקמן יתבאר עוד בס"ד טעם שנקראו בשם זה, ועיין לקמן (פ"ה סעיף ג' וד').
[כט] העולה מכל הנ"ל, שהעשר ספירות הנ"ל בדרך כלל נחלקו לחמשה מיני הנהגות כוללות, וכל אחד נקרא עוד בשם בפני עצמה. כתר נקרא ארך אנפין, חכמה נקרא אבא, בינה נקראת אימא, הששה ספירות חסד גבורה ת"ת נצח הוד יסוד שהם בכלל הנהגת המשפט כנ"ל נקרא זעיר אנפין, מלכות נקרא נוקבא 'וכמו שנתבאר טעמם (שנקראו בשמות אלו).
[ל] ולפעמים נקראו העשר ספירות בכלל חמשה חסדים וחמשה גבורות. והיינו: כתר, חכמה, חסד, תפארת, נצח – נקראו ה' חסדים (לפי שהת"ת נוטה יותר לחסד כנ"ל). וחמשה ספירות: בינה, גבורה, הוד, יסוד, מלכות – נקראות ה' גבורות (שהיסוד נוטה לדין יותר, וכנ"ל גם כן).
[לא] הששה ספירות: חסד, גבורה, ת"ת, נצח, הוד, יסוד – נקראו בספרים ששה קצוות (או ו' קצות), לפי שכנגדם יש ששה קצוות בעולם: דרום, צפון, מזרח, מערב, מעלה, מטה (דרום נגד חסד, צפון נגד גבורה, מזרח נגד ת"ת, מעלה נגד נצח, מטה נגד הוד, מערב נגד יסוד), ועיין ספר יצירה פ"א, מ"ה ומי"ג וביאור הגר"א ז"ל שם.
[לב] והנה השם יתברך ברא את האדם באיבריו וחלקיו, וחִלקם במספר חלקים כנגד חלקי ההנהגות בכלל, וחלקי האדם מרמז כל אחד על חלק מן ההנהגה. ובאשר בדרך כלל עשר ספירות הם וכנ"ל, לכן יש באדם גם כן עשרה דברים בכלל שהם כנגד העשר ספירות בכלל. והם: הראש נגד שלש ראשונות, היינו גלגולת והאויר שבו נגד כתר, מוח ימין נגד חכמה, מוח שמאל נגד בינה (מוח ג' שבאחורי שניהם נגד דעת), זרוע ויד ימין נגד חסד, זרוע ויד שמאל נגד גבורה, הגוף נגד תפארת, הירך ורגל ימין נגד נצח, הירך ורגל שמאל נגד הוד, ברית קודש נגד יסוד, עטרת הברית נגד מלכות.
[לג] ולפעמים נקראו הספירות עצמן גם כן באותן השמות של איברי האדם שמרמזין עליהם בדרך משל. כתר נקרא גלגלתא, חכמה בינה מוחין, חסד זרוע ימין, וכן כולם (עיין בכל ספרי קבלת האמת). והדבר פשוט מאד שהם רק שמות לבד שנקראו ההנהגות בשמות אלו בדרך משל, אבל חלילה להעלות על הדעת ח"ו שיש שם שום תמונה ח"ו, שזה כפירה ח"ו, והוא פשוט מאד. ועיין כל זה בהודעה והאזהרה בהעץ חיים החדשים.

[ובספר האילן הגדול הנדפס מחדש, ובספר מקדש מלך, ושערי קדושה להררח"ו ז"ל בסופו עיי"ש, ובהקדמה שניה על תיקוני זוהר בתפלת אליהו הנביא].

פרק ב

פרק ב' - בו יבואר ענין האדם ואיבריו ותרי"ג חלקיו שהם כנגדם וענין פרצוף, (ובו כ"ו סעיפים)

[לד] והנה, כל זה הוא בכללות. ובפרטות, נחלקו ההנהגות עוד לפרטיות. והיינו, שכל ספירה נחלקה עוד לעשר ספירות. בדרך משל, הכתר נחלק לעשר ספירות גם כן, ונקרא כתר שבכתר, חכמה שבכתר, וכן כולם עד מלכות שבכתר [וכן חכמה, כתר שבחכמה, חכמה שבחכמה וכו' כנ"ל].

[לה] ועוד נחלק יותר לפרטיות, שכל ספירה של הספירות המחולקים כנ"ל, נחלקו עוד כל אחת לעשר ספירות. היינו שכתר שבכתר נחלק עוד לעשר ספירות – כתר שבכתר שבכתר, חכמה שבכתר שבכתר, וכן כולם (ועיין בספר קנאת ה' צבאות ד"ה ועתה אבינך מה שנמשך כו'. ע"ש ביאור על ענין זה)[2]

[לו] וכן באדם שנברא באופן שחלקיו מרמזין על הספירות, יש בו גם כן עוד חלקים בחלקיו, המרמזין על חלוקת הספירות הנ"ל.

[לז] ובגלגולת ואוירו, שמרמז על כתר כנ"ל, יש בו גם כן עשרה דברים שמרמזים על עשר ספירות כנ"ל. בעץ חיים שער א"א פרק ו כתב שהם באופן זה: גלגלתא נגד כתר שבכתר, ב' אזנים נגד חכמה ובינה שבכתר, (מצחא נגד דעת שבכתר), ב' עינים נגד חסד וגבורה שבכתר, החוטם קו המישור נגד ת"ת שבכתר, ב' שפתים נגד נצח והוד שבכתר, הלשון נגד יסוד שבכתר, הפה נגד מלכות שבכתר. אבל בספר יצירה פ"ד שהוזכר גם כן שם שבעה דברים בראשו של אדם, וקראם שבעה שערים לפי שהם פתוחים, והם: ב' עינים, ב' אזנים, ב' נחירים, ופה. וכתב שם הגר"א ז"ל שהם נגד ז' ספירות חג"ת נהי"ם, וכתב שם באופן זה: שני עינים נגד חסד ונצח – עין ימין חסד, עין שמאל נצח, ב' אזנים נגד גבורה והוד – אוזן ימין נגד גבורה, אוזן שמאל נגד הוד, ב' נחירים נגד ת"ת ויסוד, והפה נגד מלכות, ע"ש.

[לח] ונקראו חלקי ספירות הכתר, בשמות הדברים שמרמזים עליהם, ועל דרך הנ"ל. ולכן, כשנזכר בדרך משל, פה, תדע שהוא מלכות שבכתר, וכן כולם. ובזה תבין מה

[2] הג"ה, ועיין עץ חיים היכל א' א"ק ענף ב' דרוש עיגולים ויושר, ומהדורא תנינא שם, ע"ש. [המעתיק]

שתמצא לפעמים נאמר שהעטרה נגד מלכות, ולפעמים נקרא הפה מלכות. ועתה יובן, כי מה שנקרא הפה מלכות הוא נגד מלכות שכתר. וכן בשאר דברים וכנ"ל.

[לט] והנה כללות ההנהגה בכלל המה שלשה, היינו: החסד הגמור, והדין הגמור, והנהגה ממוצעת בין חסד לדין שנקרא רחמים כנ"ל. לכן נחלק כל ספירה לשלשה בחינות הנ"ל. כמו ספירת החסד, נחלק לשלשה בחינות: חסד שבחסד, דין שבחסד, רחמים שבחסד, וכן כולם.

[מ] ולעיל כתבנו שזרוע ימין האדם רומז לספירת חסד – יש בו גם כן שלשה פרקים: חד"ר שבחסד, כף היד, והיד, והזרוע. וכן בזרוע שמאל שכנגד גבורה, יש ג' פרקים נגד חד"ר שבגבורה. וכן בגוף שכנגד תפארת, יש בו ג' פרקים: החזה, ומקום טיבורא דליבא, ומקום הטבור, כנגד חד"ר שבתפארת. וכן ברגל ימין שכנגד נצח ג' פרקים: הירך, והשוק, והרגל. וכן ברגל שמאל שכנגד הוד, ג' פרקים כנ"ל נגד חד"ר שבנצח והוד, וכנ"ל.

[מא] ולכן נקראו חלקי חד"ר שבספירות בשמות הנ"ל, בדרך משל: חסד שבחסד נקרא פרק א' שבזרוע ימין. דין ורחמים נקראו פרק שני ופרק שלישי שבזרוע ימין. וכן בספירת גבורה, נקרא פרק ראשון חסד שבגבורה, פרק ב' דין שבגבורה, פרק ג' רחמים שבגבורה. וכן בספירת ת"ת, נקרא חד"ר שבו שליש ראשון, שליש שני, שליש שלישי. ולפעמים נקרא חסד שבת"ת חזה כנ"ל, דין שבת"ת ורחמים שבת"ת נקראו טבור ומקום טיבורא דליבא. וכן בנצח והוד, נקראו ג' פרקים שברגל על דרך הנ"ל גם כן.

[מב] ולכן כשתמצא בספרים חזה, תדע שהכוונה על חסד שבתפארת, טבור הכונה על דין שבת"ת, זרוע ימין פרק ראשון, הכונה על חסד שבחסד, רגל שמאל פרק ראשון, הכונה על חסד שבהוד, וכן כולם וכנ"ל.

[מג] וכן בכתר נדרש בו לפעמים תלת רישין נגד שלש בחינות הנ"ל, חסד, דין, רחמים. אף על פי שהכתר הוא רחמים גמורים כמ"ש למעלה, מכל מקום, באשר הנהגת הכתר הוא השורש לכל ההנהגות של עכשיו – שלפי שרוצה להגיע להתכלית הטוב של הנהגת הכתר, הקדים ההנהגות של עכשיו שעל ידי זה יהי' יותר טוב לצדיקים כשיזכו במעשיהם, וכמ"ש למעלה – ולכן באשר שיש בכתר שורש להנהגות של עכשיו, שהם גם בחסד ודין, לכן נדרש גם בו בחינת שורש לחד"ר. ולכן נקראו רישין, לשון ראשית, לפי שסוף מעשה במחשבה תחלה וכנ"ל. (עיין קל"ח פתחי חכמה סי' ק"ד וסי' צ"ה).

[מד] ולפי מה שכתבנו שגם הכתר נחלק לעשר ספירות, והרישין הנ"ל הם בחינת ראשית שבכתר, לכן הם הספירות הראשונים שבכתר, שהם: כתר שבכתר, וחכמה שבכתר. ולעיל כתבנו שהכתר נקרא גלגלתא והחכמה נקרא מוח, ולכן נקראו התלת רישין הנ"ל –

רישא חדא גלגלתא, שהוא כתר שבכתר. רישא חדא נקרא מוחא, שהוא חכמה שבכתר (ולהגר"א ז"ל כלול בו חכמה ובינה שבכתר כמ"ש בביאורו לספרא דצניעותא פ"א ד"ה ועוד נ"ל כו' ע"ש).

[מה] ולפי שהעיקר בהנהגה הם החסד והדין (והרחמים הוא הממוזג משניהם) לכן נחשבו לפעמים רק תרין רישין. ובאשר שגם הדין הכונה לטובה, לכן נחשב לפעמים רק אחד, לפי שבכלל הוא הכל לטובה. ובהנהגת הכתר נקרא בזוהר עתיקא קדישא. (ועיין שם בזוהר האזינו באדרא זוטא רפ"ח ע"ב). וחכמה שבכתר הנ"ל – רישא תנינא הנ"ל – נקרא חכמה סתימאה, וגם נקרא מוחא סתימאה (ועיין שם בקל"ח פתחי חכמה ס' צ"ה), גם נקרא בוצינא דקרדנותא (כן כתב הגר"א ז"ל בספר יהל אור התחלת בראשית, ע"ש הטעם), גם נקראו בחינות ראשונות שבכתר: אור קדמון, אור צח, אור מצוחצח.

[מו] ונגד שלש ההנהגות: חסד, דין, ורחמים – יש בעולם שלשה דברים: מים, אש, ואויר - או רוח. מים נגד חסד, אש נגד דין, ואויר או רוח ממוצע בשניהם. וכנגדם ג' אותיות: אמ"ש, ר"ת אויר מים אש. והשלשה אותיות הנ"ל המה נגד חכמה, בינה, כתר - או דעת. חכמה, חסד גמור, וכנגדו מים ואות מ. בינה, דין מתעורר ממנה, כנגדה אש ואות ש. וכנגד הכתר והדעת, אויר ואות א, וכמ"ש למעלה, שהדעת ממוצע בין החכמה להבינה. ונקראו ג' אותיות אמש שלשה אמות. לשון אם פירושו, ג' אימהות, לפי שמהם כל יתר ההנהגות וכנ"ל, שלכן נקרא בינה אימא, לפי שהחכמה ובינה הם הראשונים והעיקרים בהנהגה, ועיין עוד לקמן. (כל הנ"ל מבואר בספר יצירה פ"ג וביאור הגר"א ז"ל שם ע"ש).

[מז] וכל הנ"ל הוא בכללות. ובפרטות, נחלקו ההנהגות לתרי"ג מיני הנהגות, אשר כנגדם נבראו באדם תרי"ג – רמ"ח איברים, ושס"ה גידים.

[מח] וביאור והסבר הענין מה שנחלק לתרי"ג מיני הנהגות הוא, שהנה כל הנבראים שבכל העולמות שברא הוי"ה יתברך – העליונים והתחתונים יחד בכלל – יש בהם תרי"ג חלקים כמספר התרי"ג חלקי האדם. והאדם בחלקיו הוא נגד כל חלקי הברואים כולם. עד שכל הנבראים בכללם הם נחשבים לאדם (אחד) גדול, וכמו שכתוב בזוהר תולדות קל"ד ע"ב ע"ש. וכמו שכתב הרמב"ם במורה ח"א פרק עב, ועיין בנפש החיים שער א' פ"ד ופ"ו, ושער ב' פ"ה ע"ש. והאדם כל חלק שבו וכל אבר שלו, הוא כנגד חלק אחד מן כלל הבריאה.

[מט] והנה הנהגת השם יתברך והשפעתו על חלקי הבריאה, אינו דומה על אחד, לְמה שהוא על חלק אחר. אף על פי שבהשם יתברך אין בו שינוי, אבל השינוי הוא מסיבת המקבל. שהרי חלקי הבריאה אינם שוים באיכותם, וכל חלק מהבריאה, רק לפי ערכו

כן הוא ההנהגה עמו. ובאשר שחלקי הבריאה אינם שוים באיכותם, ממילא אינו דומה ההנהגה וההשפעה אשר על זה, כמו שהוא על זה. ולפי זה, כפי מספר חלקי הבריאה, כן הוא מספר ההנהגות וכנ"ל. ובאשר חלקי הבריאה הם תרי"ג וכנ"ל, לכן יש בהנהגה גם כן תרי"ג הנהגות שונות לפי מספר חלקי הבריאה וכנ"ל.

[נ] ועל פי זה מבואר מה שכתבנו לעיל, שההנהגה השלימה המתפשטת על כל חלקי הבריאה, וממילא היא מתחלקת לפי ערכי חלקי הבריאה כנ"ל, נאמר עליה שיש בה תרי"ג חלקי ההנהגה. וההנהגה שאינה מתפשטת על כל חלקי הבריאה, נאמר שיש בה רק חלקים כפי מספר החלקים שמתפשטת עליהם וכנ"ל.

[נא] והנה כל התרי"ג חלקים יחד, נקרא אדם כנ"ל, ונקרא פרצוף, ולכן ההנהגה שמתפשטת על כל חלקי הבריאה, נאמר שהיא בחינת פרצוף, ונקרא אותה פרצוף בדרך משל. אבל ההנהגה שאינה מתפשטת על כל חלקי הבריאה, נאמר שאינה בבחינת פרצוף. (כל הנ"ל מבואר באורך בספר קנאת ה' צבאות חלק א' ע"ש).

[נב] והנה החמש הנהגות כוללות שזכרנו למעלה, והם: כתר, חכמה, בינה, שש ספירות חג"ת נה"י (שהם הנהגת המשפט כנ"ל) ומלכות, כל אחד מהם כוללת על כל הבריאה. לכן נקרא כל אחד מהן פרצוף, ונאמר שהם בכלל ה' פרצופים.

[נג] והמלכות, שכוללת בהנהגתה שתהיה מלכותו נגלה בעולם ושכינתו תתגלה בעולם, הנה כאשר שכינתו יתברך שמו מתגלית ושוכנת בכל חלקי הבריאה, נקראה פרצוף שלם, לפי שהיא מתפשטת בכל חלקי התרי"ג של הבריאה כנ"ל. אבל אם על ידי חטאי התחתונים מסתלקת ח"ו גילוי מלכותו יתברך מהם, וכמו שכתוב: "ואנכי הסתר אסתיר פני" גו', ונשאר התגלות מלכותו רק למעלה לבד ח"ו, אז נאמר שאיננה בחינת פרצוף רק בחינה מועטת (עד שנשארת בחי' עשירית של הספירות המלכות הכללית). וזהו סוד מיעוט הירח ומילואה, שהמלכות נקראת ירח ולבנה וכידוע.[3] ועיין בזה בארוכה בספר קנאת ה' צבאות חלק א'.

[נד] וכעין זה כתב הגר"א ז"ל בליקוטיו שבסוף ספר ספרא דצניעותא שם ד"ה וכ"א מהעיגולים כו', וז"ל שם: שכח מהבורא בכל דבר הוא לפי הנברא כו' והנה כפרטי הנברא כן פרטי הרצון, אף שיכול להברא ברצון אחד, וזה סוד (אבות פרק ה) והלא במאמר אחד יכול להבראות כו' ובדוגמת זה נברא האדם – מספר האיברים והגידים ושאר הפרטים – כמנין כללי העולמות. וכל אבר מסודר לעולם אחד. ובנשמה כמו כן

[3] הג"ה [ומובא לקמן אות "מלכות" באילן של מהרש"ל ז"ל. ובעץ חיים שער מיעוט הירח פ"א. המעתיק]

כחות ואיכיות כמנין האיברים ומתפשטין בהם כו' וזהו שמכנין לספירות בשם אדם, עכ"ל. והוא מבואר עפ"י הנ"ל.

[נה] וכיון שהאיברים הם נגד חלקי הבריאה והעולמות, לכן באותו שם שנקרא אבר אדם, באותו שם נקרא חלק הבריאה שהוא כנגדו. וכן באותו שם שנקרא בו אותו אבר, כן נקרא באותו שם חלק ההנהגה שהאבר של האדם שהוא כנגדה. ולכן נמצאו כל שמות של איברי האדם בחלקי ההנהגה, ועל דרך הנ"ל. (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן ע', ע"א, ובסימן י"ז ע"ש).

[נו] וכן בנשמה של האדם יש תרי"ג חלקים כנגד תרי"ג איברי הגוף, וכמו שכתב בהתחלת ספר שערי קדושה להררח"ו ז"ל, וכנ"ל בשם הגר"א ז"ל ע"ש.

[נז] וכנגד התרי"ג הנ"ל הם תרי"ג מצות שבתורה. נמצא שכל הנ"ל הם זה כנגד זה, תרי"ג איברי הגוף, תרי"ג חלקי הנשמה, תרי"ג חלקי הבריאה, תרי"ג חלקי ההנהגה, תרי"ג מצות התורה. וכאשר האדם מקיים מצוה אחת מהתורה, הוא מוסיף קדושה באיברי גופו שכנגד מצוה זו, ונעשה תיקון בחלק נשמתו שכנגד מצוה זאת, ונעשה תיקון בחלק הבריאה שכנגד מצוה זו. אם ביחיד העושה, התיקון הוא לפי שורש נשמתו. ואם רבים העושים, אז התיקון בכלל חלק הבריאה ההיא. וכנגדו גם ה' יתן הטוב, בההנהגה שכנגד חלק ההוא ומצוה ההיא. וכן ח"ו בחטא מצוה אחת, הוא פוגם בכל הדברים שכנגד מצוה זו על דרך הנ"ל. (וכן כתב הגר"א ז"ל שם ע"ש, ובנפש החיים שער א' פרק ד בשם זוהר תרומה ע"ש, ופ"ו ופי"ב, ע"ש באריכות).[4]

[נח] וכן בפרטים של איברי האדם, ובכל עניני טבעיות שבראו השם יתברך, וכל סדר טבעי בריאותו – כמו עיבור, יניקה, קטנות, וגדלות, וכדומה, וכל הזמנים שמתארך כל דבר בו. כל הנ"ל, מרמזים הכל על ענינים גדולים בעניני ההנהגה. ונקראו גם כן כללי ההנהגה בשמות דברים שמרמזים עליהם. ובכלל כל הנמצא באדם, הכל יש בהם רמז בסתרי ההנהגה ודרכי השם יתברך. (וע"ע לקמן, וספר קל"ח פתחי חכמה סי' ע"א וקכ"ב, ע"ש).

[נט] ועיין בעץ חיים שער פרקי הצלם פרק ששי שנמצא שם עוד דרך איך נחלקו ההנהגות לרמ"ח כנגד רמ"ח איברים. והוא באופן זה: לפי מה שכתבנו למעלה שכל אחד מהשלשה – חסד, דין, רחמים, נחלק אחר כך כל אחד עוד לחד"ר, ואח"כ כל אחד עוד לחד"ר, ולכן אם נחלק שלשה חלקי ההנהגה הכללית חסד, דין, רחמים, עד

[4] הג"ה [ועיין בעץ חיים שער קליפות נוגה שער ט' שער מ"ט פרק ה', ע"ש כל זה, ובמשנת חסידים מס' הויות נשמות, ולהלן ע"ש. המעתיק]

ארבעה פעמים, יהיו רמ"ג. כי ג' פעמים ג' הם ט', וג' פעמים ט' הרי כ"ז, וג"פ כ"ז הם פ"א, וג' פעמים פ"א הם רמ"ג (כמנין "אברם"), ובצירוף חמש בחינות פנימי[ו]ת, הם רמ"ח, וע"ש.

פרק ג

פרק ג' - [בו יבואר ענין השמות וכללים בזה] (ובו ל"ח סעיפים)

[ס] והנה, אמרו חז"ל במדרש רבה (שמות פרשה ז'), שאמר לו השם יתברך למשה – שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי אני נקרא, פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, באלקים, בהוי"ה. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים, וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות, וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא הוי"ה, שאין הוי"ה אלא מדת רחמים שנאמר: "ה' ה' אל רחום וחנון". הוי אהי"ה אשר אהי"ה, אני נקרא לפי מעשי, עכ"ל המדרש שם. (וגם במלאכים אמרו חז"ל, שנקראו על שם פעולת שליחותם, ומשתנה שמם תמיד לפי פעולת שליחותם, וכמובא בפירש"י וישלח על פסוק: "למה זה תשאל לשמי").[5]

[סא] ולכן על פי דרך הנ"ל המה השמות שהוזכרו בספירות ובפרטותיה. שכנגד כל דרך הנהגה יש שם בפני עצמו, שכשהוא מתנהג כביכול בהנהגה זו, הוא נקרא בשם זה. וכשהוא מתנהג בהנהגה זאת, הוא כביכול נקרא בשם זה. ועל הדרך הזה הנ"ל, הם השמות שהוזכרו בספרים, עיין עץ חיים שער השמות. (ועיין נפש החיים שער ב' פ"ג).

[סב] ולכן נגד עשר ספירות בכלל, הוזכרו בספרי הראשונים עשר שמות שאינם נמחקים. שכשהוא מתנהג בהנהגת הספירה הזאת, נקרא בשם זה, וכנ"ל, והם: כתר נגד שם אהי"ה, חכמה נגד שם י"ה, בינה שם הוי"ה בניקוד אלקים (לפי שהוי"ה מורה על רחמים, ואלקים על דין, ובינה היא רחמים – רק דינין מתערין מינה לטובה וכנ"ל, לכן השם העיקר הוי"ה, והנקודות הם אלקים שהוא דין), נגד חסד שם אל, גבורה שם אלקים, תפארת שם הוי"ה (שהת"ת נוטה לחסד וכמו שכתבנו לעיל), נצח שם הוי"ה צבאות, הוד שם אלקים צבאות, יסוד נגד שם שדי או שם אל חי, מלכות שם אדני (זוהר ויקרא דף י' ע"ב וי"א ע"א ע"ש) והכל על דרך הנ"ל – באיזה הנהגה שהוא מתנהג, בשם זה הוא נקרא וכנ"ל. (ועיין ספר יצירה פ"ו משנה ו' ובהגהות הגר"א ז"ל שם, ע"ש).

[5] הג"ה [עיין מדרש רבה פרשה ע"ח סימן ד'. המעתיק.]

[סג] וכן בשם הוי"ה לבד מרומז הנהגת כל העשר ספירות. והיינו קוצו של יו"ד נגד כתר, יו"ד נגד חכמה, ה' ראשונה נגד בינה, ו"ו נגד ששה ספירות חג"ת נה"י, ה' אחרונה נגד מלכות.

[סד] וכתבנו למעלה בסעיף כ"ה וכ"ו, שהנהגת הכתר בהתגלות יהי' לעולם הבא, ורק עכשיו הוא בהעלם גדול. ולכן מורה על זה שם אהי"ה על הנהגת הכתר, לשון עתיד להיות (ולא עכשיו), כן כתב הגר"א ז"ל בשם הזוהר. ולכן בשם הוי"ה, שהוא מורה על הנהגות של עכשיו, שהוא היה הוה ויהיה והוא מהוה הכל (עיין ביאור הגר"א ז"ל על או"ח סימן ה', ובפירושו להיכלות הזוהר דפקודי בהתחלת היכל הב') - ולכן אין בו על הנהגת הכתר אות בפני עצמו, רק רמז בקוצו של יו"ד (עיין ביאור הגר"א ז"ל ספרא דצניעותא פרק ב בד"ה בהא זימנא כו' ע"ש).

[סה] ובזה יש לתרץ מה שנמצא בעץ חיים, ששם אהי"ה מורה על דין יותר משם הוי"ה. וקשה, הא שם אהי"ה הוא על הנהגת הכתר שהוא יותר רחמים מתפארת, ושם הוי"ה הוא בתפארת כנ"ל. ולהנ"ל ניחא, ששם אהי"ה מורה שיהי' לעתיד ולא עכשיו. ולכן על זמן של עכשיו מורה דין, ובזמן העתיד אז יהי' הנהגת הכתר בהתגלות, שהוא רחמים גמורים. משא"כ הוי"ה, מורה גם עכשיו רחמים.

[סו] וכן יש נגד עשר ספירות עשר מיני נקודות. היינו נגד כל ספירה שם הוי"ה בנקודות אחרות. והם: נגד כתר קָמץ, נגד חכמה פַּתח, נגד בינה צֵירי, נגד חסד סֶגול, נגד גבורה שְׁוא (וכתב הגר"א ז"ל בפירוש ספר יצירה שלכן השוא צריך לאומרו במהירות, לפי שהוא דין), נגד ת"ת חוֹלם, נגד נצח חִיריק, נגד הוד שֻׁרוק, נגד יסוד מלואפום, נגד מלכות בלא ניקוד (ועיין עץ חיים/שער מד/עץ חיים שער השמות פרק א' ופרק ג').

[סז] השם של הדעת הוא אהו"ה, שהוא אותיות ראשונות של שם אהי"ה, ואותיות אחרונות של שם הוי"ה. והנקודות של הדעת על שם הוי"ה הוא, שהאותיות - הוי"ה, והנקודות - כפי שנקראו האותיות; היו"ד בחולם, והה"י בצירי, והוא"ו בקמץ, והה"י בצירי. ושם זה הוי"ה בנקודות אלו נקרא שם המפורש. (כן כתב בעץ חיים שער השמות פ"א. והגר"א ז"ל בפירוש ספר יצירה פרק א' משנה א אופן שלישי כתב, שהוי"ה במילוי אלפי"ן הוא שם המפורש, ע"ש).

[סח] והנה כשנכתב אות אחד מלא באותיותיו כמו שנקרא, נקרא מילוי, כזה: א"לף ב"ית גימי"ל וכו'. ואות ה', נוכל לכותבו ולמלאותו בג' אופנים, היינו: הי"י, ה"א, ה"ה. היינו למלאותו ביו"ד, או באל"ף, או בה"ה. ואות וא"ו, נוכל גם כן לכותבו במילוי בג' אופנים,

כזה: וא"ו, וי"ו, ו"ו – באל"ף או ביו"ד באמצע, או בלא אות באמצע. ולכן, כשנכתוב שם הוי"ה במילואו, נוכל לכותבו על כמה אופנים – את מילוי ה"ה ואת מילוי הוא"ו כנ"ל. [סט] ועל פי הרוב, נדרש בספרים את שם הוי"ה במילואו על ד' אופנים. אופן האחד כזה: יו"ד ה"י וי"ו ה"י, שהוא כולו במילוי יודין, והוא בגימטריא ע"ב, ונקרא שם ע"ב. אופן שני כזה: יו"ד ה"י וא"ו ה"י, היינו הההין במילוי יו"דין כנ"ל, והוא"ו במילוי א', והוא גימטריא ס"ג, ונקרא שם של ס"ג. אופן שלישי כזה: יו"ד ה"א וא"ו ה"א, היינו כולו במילוי אל"פין, והוא בגימטריא מ"ה, ונקרא שם מ"ה. [והגר"א ז"ל בספר יצירה פרק א משנה א אופן ג' כתב, ששם זה נקרא שם המפורש, ע"ש]. אופן ד' כזה: יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה, ההי"ין במילוי ה' והו"ו בלי מילוי אות באמצע, והוא גימטריא נ"ב, ונקרא שם ב"ן – פירוש – גימטריא נ"ב, ונתחלף בכתיבה [ובקריאה] הני אחר הבי', שלא יתחלף במבטא השם נ"ב בשם ע"ב.[6] וזכור כלל זה, שכל מקום שתמצא ב"ן, פירושו שם הוי"ה במילוי ההי"ן הנ"ל, שהוא גימטריא נ"ב כנ"ל.

[6] הגי"ה – על דרך מה שאומרים העולם בשם הקדוש מהר"ש מאסטריפאליא על המדרש פליאה: מפני מה ג' דרגין פשטין וחד מהפיך, מפני שחותמו של הקב"ה הוא אמת. ואמר הקדוש מהר"ש מאסטריפאליא על זה שהכוונה הוא על ד' מילואי שמות, שהם: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן. שהגי' שמות הראשונים נקראים כסדרן, אותיות העשיריות קודמין לאותיות האחדים – היינו הע' קודם להב', וכן הס' קודם להג', והמ' להה'. והוא כסדר המורגל בתורה, מספר המרובה קודם למספר המועט. משא"כ השם ב"ן, נקרא בהיפוך, הב' קודם להן'. ועל זה אמר המדרש, מפני שחותמו של הקב"ה אמת, כי אמ"ת במספר קטן ט', וכן כל הד' שמות הנ"ל הם כל אחד בגימטריא ט': ע"ב מספר קטן שלו ט', ס"ג במספר קטן הוא ט', וכן מ"ה מספר קטן הוא ט', וכן ב"ן, אם נחשב הנו"ן לנון פשוטה [שהוא על דרך חשבון מנצפ"ך, ואז הנון היא שבע מאות בחשבון כידוע] היא גם כן במספר קטן ט' – הנון ז', והבי' שנים, הרי ט'.

וכל זה אם נחשב הנון אחרון אחר הב', והוא נון פשוטה. משא"כ אם יכתוב הנון קודם, כדרך כל השמות הנ"ל, אז לא יעלה מספרו כי אם רק ז'. נון כפופה במספר קטן היא ה', והב', הרי רק ז'. ולכן נתהפך השם הנ"ל, הבי' קודם הנון. כן אומרים שתירץ המדרש, הקדוש מהר"ש הנ"ל.

ושאל הגר"א ז"ל את אדוני אבי זקני החסיד כו' הר"ר קלונימוס קלמן זללה"ה (מק"ק טשאוס) כך על זה: מאחר שלפי משפט הלשון צריך להיות באמת הנון קודם, והוא נון כפופה, ומספרו במספר קטן רק ה', מה תועלת מזה שאם מהפכים הסדר בכוונה ואומרים האות ב' קודם והנון אחרון. וכי בשביל שאנו מהפכים באמרי פינו, יתהפך הענין להעשות מנון כפופה נון פשוטה.

והשיב לו אא"ז החסיד כו' מהר"ק ז"ל הנ"ל, כי באמת בעומק הענין, הנון דשם ב"ן הוא נון פשוטה מעיקרו. כי נודע הוא שהשם ב"ן הוא הוי"ה כפולה, ומספר הוי"ה הוא כ"ו. וכאשר נצרף המספר כ"ו כולם יחד האותיות, היינו: א', ב', ג', ד', ה', ו', ז', ח', ט', י', י"א, י"ב, י"ג, י"ד, ט"ו, ט"ז, י"ז, י"ח, י"ט, כ', כ"א, כ"ב, כ"ג, כ"ד, כ"ה, כ"ו – שהוא מספר הוי"ה, יעלה גימטריא שנ"א. והוא מספר הוי"ה א', וכן הוי"ה ב' כנ"ל, שהרי שם ב"ן הוא ב' הויות כנ"ל, יעלה בסך הכל תש"ב [גימטריא שב"ת, וזהו שבת שלום מכל סטרוהי, מכתב יד של אא"ז מהר"ק ז"ל].

ואם כן, על חשבון מנצפ"ך, שהנון הוא ז' מאות, ועם ב' הוא הוי"ה כפולה כנ"ל, ועל כן נמצא שהשם ב"ן הוא מעיקרו נון פשוטה, כי הוא הוי"ה כפולה וכנ"ל.

כן קבלתי במכתב מהרב הגאון וצדיק כוי הר"ר שלמה במהרי"ח עליאשאוו שליט"א, וכן נמצא אתי בכתב יד גם כן בשם אא"ז החסיד ז"ל, רק בשינוי לשון קצת. ויובא אי"ה בהסידור ארון המאיר. [המעתיק.]

[ע] והנה הארבעה מילואי שם הוי"ה הנ"ל: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, הם גם כן נגד הספירות כדרך ארבעה אותיות של שם הוי"ה הנ"ל. מילוי ע"ב כנגד חכמה, מילוי ס"ג נגד בינה, מילוי מ"ה נגד ששה ספירות חג"ת נה"י, מילוי ב"ן נגד מלכות.

[עא] וביאור הדבר למה הארבעה מילואים באופנים הנ"ל הוא, כי אות יו"ד מורה על חסד, ואות ה' מורה על דין, ואות א' מורה על פי הרוב נגד הנהגה הממוצעת שבין חסד לדין שנקרא רחמים, וכמו שכתב בספר יצירה פרק ג' (וכמו שכתבנו לעיל פרק ב סעיף י"ג, ע"ש). ולכן שם ע"ב מורה על חסד, על כן הוא מתמלא כולו ביודין, שכולו נוטה לחסד, ולכן הוא כנגד חכמה וכנ"ל. ושם ס"ג הנ"ל, הוא רובו ביודין שהוא חסד, רק אות וא"ו שמורה על הנהגה ממוצעת מתמלא באי' שהוא גם כן הנהגה ממוצעת. היינו רובו חסד, עם מעט הנהגה ממוצעת.

[עב] שם מ"ה הנ"ל הוא כולו באלפין, שהוא כולו הנהגה ממוצעת, ורק נוטה קצת יותר לחסד, וכמו שכתבנו בספירת תפארת. ולכן הוא נגד הנהגת המשפט עם זכות וכנ"ל. שם ב"ן הוא כולו בההין, והו"ו בלא אות באמצע, שהוא מורה על דין גמור וכנ"ל. ולכן הוא נגד מלכות, שהוא משפט צדק ודין לפעמים, וכמו שיתבאר.

[עג] ולכן בכלל שם ע"ב כולו חסד, שם ס"ג חסד עם מקצת הנהגה ממוצעת, שם מ"ה רחמים – שהוא הנהגה ממוצעת נוטה קצת לחסד, שם ב"ן כולו דין.

[עד] והנה כמו שכתבנו למעלה שהשלשה בחינות ח'סד ד'ין ר'חמים נחלקים אחר כך כל אחד גם כן לבחינות הנ"ל, חסד שבחסד, דין שבחסד, רחמים שבחסד. וכן הדין נחלק כנ"ל, חסד שבדין, דין שבדין, רחמים שבדין, וכן רחמים כנ"ל. כן גם כאן, הארבעה בחינות הנ"ל ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, נחלקים אחר כך גם כן כל אחד לדי' בחינות הנ"ל. היינו: ע"ב הכולל מתחלק לארבעה – ע"ב שבע"ב, ס"ג שבע"ב, מ"ה שבע"ב, ב"ן שבע"ב, וכולם בכלל נקראו חלקי ע"ב הכולל. וכן ס"ג הכולל נחלק לדי – ע"ב שבס"ג, ס"ג שבס"ג, מ"ה שבס"ג, ב"ן שבס"ג. וכן מ"ה הכולל, וכן ב"ן הכולל נחלק – ע"ב שבב"ן, ס"ג שבב"ן וכו' וכנ"ל.

[עה] ולפעמים גם אחד מחלקים הנ"ל מתחלק עוד לדי' בחינות הנ"ל. בדרך משל, ע"ב שבע"ב מתחלק עוד, ונקרא אז ע"ב שבע"ב שבע"ב. ס"ג שבע"ב שבע"ב, מ"ה שבע"ב שבע"ב, ב"ן שבע"ב שבע"ב. וכן כל חלקי שמות הנ"ל ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, נחלקים כל אחד לד' חלקים (כל הנ"ל מבואר בפשיטות בספרים).

[עו] יש בספר תורה ארבעה דברים: טעמים, נקודות, תגין, אותיות [ר"ת טנת"א עיין עץ חיים], והם נגד הארבעה בחינות הנ"ל: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן. ונקראו השמות ע"ב, ס"ג,

מ"ה, ב"ן – טעמים, נקודות, תגין, אותיות. היינו, בחינת ע"ב נקרא טעמים, בחינת ס"ג נקרא נקודות, מ"ה נקרא תגין, ב"ן נקרא אותיות.

[עז] וגם הטעמים, נקודות, תגין, אותיות, נחלק כל אחד לארבעה הנ"ל דרך הנ"ל. טעמים דטעמים, נקודות דטעמים, תגין דטעמים, אותיות דטעמים. וכן נקודות נחלק כנ"ל טעמים דנקודות, נקודות דנקודות, תגין דנקודות, אותיות דנקודות. וכן נחלק תגין הכולל ואותיות הכולל כנ"ל.

[עח] ויש מקומות שנחשב רק שלש בחינות: טעמים, נקודות, ואותיות עם תגין נחשבים לאחד, ששניהם כתובים בתורה (ועיין בעץ חיים שער טנת"א בתחלתו במ"ת, ועיין שם במ"ב מה שכתב בזה, ועיין שם פ"ו מה שתירץ בזה. ועיין בנפש החיים שער ב' פרק ט"ז בהג"ה מ"ש בזה. ועיין בקל"ח פתחי חכמה סוף סי' ל"א מה שכתב בזה. ועיין ביאור הגר"א ז"ל על ספר יצירה פרק א משנה א אופן ג', מה שכתב גם כן בזה, ע"ש).

[עט] וכן בשם אהי"ה יש בו ג' מילואים, היינו: מילויי ההין ביודין כזה: אל"ף, ה"י, יו"ד, ה"י. ונקרא אהי"ה דיודין, והוא גימטריא קס"א. ונקרא שם קס"א, והוא מורה על בחינת חסד שבאהי"ה, שהיודין המה חסד כנ"ל. והשני מילוי ההין באלפי"ן כזה: אל"ף, ה"א, יו"ד, ה"א. והוא גימטריא קמ"ג. ונקרא אהי"ה דאלפין, ומורה על הנהגה הממוצעת שבאהי"ה כנ"ל, שהאל"ף היא הנהגה ממוצעת, ונקרא שם קמ"ג. והשלישי מילוי ההין בה"ה כזה: אלף, ה"ה, יו"ד, ה"ה. והוא גימטריא קנ"א, ונקרא שם קנ"א, והוא נקרא אהי"ה דההין ומורה על בחינת דין שבאהי"ה, וכנ"ל שה' הוא בחינת דין.

[פ] וכן שם אלקים מתמלא הה"א על ג' אופנים כנ"ל, היינו כזה: אל"ף, למ"ד, ה"י, יו"ד, מ"ם. והוא נקרא אלקים דיודין, ומורה על נטי' לחסד. או כזה: אל"ף, למ"ד, ה"א, יו"ד, מ"ם. ונקרא אלקים דאלפין, והוא מורה על נטי' להנהגה הממוצעת. או כזה: אל"ף, למ"ד, ה"ה, יו"ד, מ"ם, במילוי ה"ה. ונקרא אלקים דההי"ן, והוא מורה על דין הגמור, לפי שה"ה מורה על דין וכנ"ל.

[פא] ולפעמים יש בשמות שגם אותיות המילוי מתמלאים באותיותיהם כמו שנקרא, דרך משל, שם הוי"ה למלאותו כזה: יו"ד וי"ו דל"ת, ה"י יו"ד, וי"ו יו"ד וי"ו, ה"י יו"ד. וכן בשאר שמות כמו שדי: שי"ן יו"ד נו"ן, דל"ת למ"ד תי"ו, יו"ד וי"ו דל"ת, וכן כל שאר שמות כנ"ל. וזה נקרא מילוי דמילוי.

[פב] עוד יש בשמות אופן שנקרא ריבוע, היינו שבכל אות חוזר להתחלתו. היינו דרך משל, הוי"ה בריבוע הוא כזה: י', י"ה, יה"ו, יהו"ה. שד"י – ש', ש"ד, שד"י. וכן שארי

שמות כנ"ל. זה נקרא ריבוע, והוא מורה על בחינת דין, ונקרא שם אחוריים כשהוא בריבוע כנ"ל.

[פג] וכן נדרש לפעמים המילוי בריבוע כזה: יו"ד, יו"ד ה"י, יו"ד ה"י וי"ו, יו"ד ה"י וי"ו ה"י. וכן הוא הדין בשארי שמות וכנ"ל.

[פד] ויש בשמות ענין שנקרא צירוף, היינו שאותיות השם מסודר על כמה אופנים שאפשר (שלא כסדרו תמיד) דרך משל, שם יה"ו יש לו ששה צירופים, כזה: יה"ו, יו"ה, הו"י, הי"ו, וי"ה, וה"י. והם כנגד הששה ספירות חג"ת נה"י. ומה שמוקדם בצירוף השם, מורה שהוא העיקר. ולכן נגד חסד ונצח, הם שני צירופי יה"ו יו"ה, שהיו"ד מורה על החסד. נגד גבורה והוד, שני צירופים שהתחלתם בה', שמורה על דין, והם הי"ו הו"י. נגד תפארת ויסוד, השני צירופים שהתחלתם אות ו', שמורה על הנהגה הממוצעת, והם וי"ה וה"י (ועיין ביאור הגר"א ז"ל על ספר יצירה פרק א' משנה י"ג. ובפרי עץ חיים שער הלולב פ"ג בענין ניענוע הלולב, קצת באופן אחר, עיין שם, ועיין לקמן פ"ד סעיף ט').

[פה] שם בן ארבע אותיות, הי', נוכל לצרפו ארבעה פעמים ששה, שהם כ"ד אופנים. רק ששם הוי"ה יש בו שני אותיות שוות, נוכל לצרפו רק י"ב אופנים. ושם שהוא חמש אותיות, כמו שם אלקים, נוכל לצרפו על חמשה פעמים כ"ד, שהם ק"כ אופנים. ונקראו ק"כ צירופי אלקים, (ומסודרים בעץ חיים החדשים שער השמות פ"ה).

[פו] וזה הכלל: כשהצירוף הוא כסדר של אותיות השם וביושר, הוא מורה יותר על רחמים. וכל מה שהוא יותר למפרע, מורה יותר על דין. וכן הוא בכל השמות.

[פז] ויש בשמות ענין שנקרא שילוב, [היינו] ששני שמות משולבים ביחד, היינו אות אחד משם אחד, ואות אחד משם אחר, ואחר כך אות שני של שם הראשון, ואחריו אות שני משם השני, וכן כולם עד ששני השמות נשלבים יחד אות אחר אות. וזה מורה על שיתוף שני הנהגות יחד שהשמות מורות עליהם. בדרך משל, הוי"ה הוא רחמים, ואדנ"י הוא שם מלכות, והוא דין. ושיתוף הרחמים עם הדין הוא כזה: יאהדונה"י. וכן הוא ביתר השמות כנ"ל.[7]

[פח] ונדרש בשמות ענין גימטריא וגם בנקודות נדרש גימטריא באופן זה: שנקודה אחת, כגון חיריק – כמו יו"ד – שהוא עשרה, ונקודת צירי, שיש בה שני נקודות, נחשב לעשרים, וסגול או שורוק, שיש בהם ג' נקודות, נחשב כל אחד לשלשים. וקו, נחשב כמו וא"ו,

[7] הג"ה, גם זה תדע, שתמיד אות הראשון מהשילוב הוא מהשם העיקר באותו הבחינה. ועל כן, לפעמים יהיה השילוב יו"ד קודם, ששם עיקר השם הוי' כנ"ל. ולפעמים יהיה אידהנוי"ה. וכשיהיה השילוב כן, מורה שהשם אדנ"י העיקר, וכן בכל שילוב השמות וכנ"ל (ועיין משנת חסידים מסכת שמות פ"א. ופרי עץ חיים שער הברכות פרק שביעי עי"ש). [המעתיק].

ששה – ועל כן, הפתח נחשב לששה, והקמץ, שהוא מורכב מן קו ונקודה, נחשב לי"ו, שהוא ששה עשר, וכן על דרך זה כל הנקודות וכנ"ל.

[פט] ויש שם ע"ב שהוא שם של ע"ב תיבות היוצא משלשה פסוקים ויסע, ויבא, ויט, שבפרשת בשלח. אותיות הראשונות של התיבות של השמות המה פסוק ויסע כסדר, ואותיות השניות של הע"ב תיבות הם פסוק ויבא למפרע, ואותיות השלישיות של תיבות השם ע"ב הנ"ל הם אותיות של פסוק ויט כסדר. (ושם זה נדפס בזוהר סוף ס' שמות ומובא בפירש"י סוכה מ"ה א' במתניתא שם. והוא מבואר בפרדס שער פרטי השמות פ"ה) ומורה ג"כ על חסד.[8] אבל שם של ע"ב המוזכר בדברי האר"י ז"ל, הוא הכוונה על שם הוי"ה שהוא במילוי האותיות ביודין כנ"ל.

[צ] והנה שינויי השמות, הם הכל על דרך הנ"ל לפי פעולותיו, שכשהוא מתנהג בפעולה זאת, נקרא בשם זה, וכמו שכתבנו למעלה (בהתחלת הפרק ע"ש). ולכן נמצא לפעמים שיאמרו שנסתלק אלקים ובא הוי"ה וכדומה. והוא פשוט שהוא על דרך הנ"ל. היינו, שעל ידי זכות התחתונים או לטעם אחר, סילק השם יתברך את פעולת הדין, והתחיל להתנהג במדת הרחמים. אם כן, נשתנה השם גם כן. אם כן, נאמר על זה שנסתלק מלהקרא בשם זה, ורק נקרא עכשיו שם אחר לפי פעולותיו וכנ"ל.

[צא] אבל ידוע שהשם יתברך, בו אין שום שינוי ח"ו, ורק השינויים הוא מסיבת המקבלים, שכבר קבע השם יתברך הנהגתו שיתנהג לפי מעשי התחתונים, וכשיהיו זכאין יתנהג בהם באופן זה, ואם לא באופן אחר. נמצא שהשינוי רק בשביל שינויי מעשיהם, ובשבילם נעשה השינוי בפעולותיו יתברך עליהם. (ועיין כל זה אדרא רבא דף קמ"א כלל דכל מילין וכו'. כולא חד כולא הוי כולא יהוי כו' לא נשתנה ולא משתנה ולא ישתנה וכו' ורק מסטרא דילן כו' ע"ש שהוא על דרך הנ"ל).

[צב] ולפי ששמותיו לפי פעולותיו, ובאמת רבו דרכיו ופעולותיו, לכן רבו השמות – עד שאמרו: כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה (ועיין ספר קל"ח פתחי חכמה סימן י"ג ע"ש).

[צג] וזהו ענין הכוונות בשמות, שכשמתפללין על איזה פעולה או משבחים עלי', מכוונים או מזכירים אותו בשם שנקרא לפי הפעולה ההיא שמתפללים או משבחים עלי'. ובאופן זה התפלה והשבח יותר מקובל, על דרך הכתוב: "אשגבהו כי ידע שמי". והכל לפי זכות האדם המקבל ולפי הבנתו הברורה באמיתת הדברים. (ועיין בספר קנאת ה' צבאות ח"א ד"ה ותדע שא"א, ע"ש).

[8] הג"ה, ועיין בשערי ציון של מהרנ"ג אשכנזי ז"ל שם של ע"ב זה גם כן על כמה אופנים. [המעתיק].

[צד] ולפי שהשמות והאותיות הם לפי פעולותיו, לכן, כשמדברים על איזה הנהגה שיהיו לעתיד בנצחיות, ואין בהנהגה ההיא מאומה עכשיו כלל, נאמר שלא נתגלה בזה שום אות. וכשיבוא להנהגה שיש ממנה מקצת עכשיו, אפילו הוא בהסתר גדול ורק לפרקים, נאמר שמתגלה בזה אות או שם, וזהו שכתב בספר קל"ח פתחי חכמה סימן י"ח בזה הלשון: כל האורות העליונים (נקראו אורות בדרך משל, מטעם שיתבאר) עד שיגיעו להעשות מהם פעולה במעשה, צריך שיבואו לסוד אותיות, עכ"ל. והוא על דרך הנ"ל ע"ש.

[צה] וכל ספירה נדרש עליה כינויים רבים מה שהספירה ההיא נקראת בה, והם גם כן על דרך הנ"ל, לפי ריבוי ההנהגות והפעולות שכוללות כל אחד כנ"ל. והכינויים שמוזכר בספרי הראשונים מבוארים בספר שערי אורה בעשרת פרקי הספר, כל פרק לכינוי ספירה אחת. וכן מבוארים בספר פרדס רימונים שער ערכי הכינויים, ובסוף ספרו אור הנערב בקצרה ע"ש.

[צו] כ"ב אותיות הא"ב נחלק בספר יצירה לשלשה חלקים: חלק א' אותיות אמ"ש – נקראו ג' אמות אמ"ש – לשון אם, וכמו שפרשנו לעיל (פ"ב סעיף י"ג). והם כנגד ג' ראשונות, א' – אויר, נגד כתר ודעת. מ' – מים, נגד חכמה. ש' – אש, נגד בינה.

[צז] שבעה אותיות כפולות, והם ב', ג', ד', כ', פ', ר', ת', ונקראו כפולות – שנקראו[ת] דגש, ורפה, חזק, וקל. שגם ג' ודי נרשם בהם דגש חזק וגם דגש קל, רק שנשכח מאתנו קריאתם, כמו שכתבו ספרי דקדוק. ור' שאינו מקבל כלל דגש, מכל מקום נקרא בחוזק וברפיון. וז' אותיות כפולות הנ"ל, המה כנגד שבעה תחתונות חג"ת נה"י ומלכות. ולכן בהם דגש ורפה, לפי שיש בהם חסד ורחמים וכמו שכתבנו למעלה. ויתר אותיות נקראו י"ב פשוטות, ויתבאר בס"ד לקמן על מה הם מרמזין (ועיין לקמן פ"ט סעיף י"א). ונתבאר כל הנ"ל בספר יצירה וביאור הגר"א ז"ל, ועיין ביאורו על היכלות דפקודי ריש היכל ו' ד"ה ת"ח רוחא וכו' ע"ש.

[והנה הכ"ב אותיות של א"ב, אם נרצה לכתוב רק שני אותיות מהם, נוכל לכותבם על רל"א אופנים. והם באופן זה: א"ב או ב"א ,א"ג או ג"א, א"ד או ד"א כו', וכן כל אות,[9] נוכל לכותבו על כ"א אופנים. ואחר כך אות ב', עוד על כ' אופנים – ב"ג או ג"ב, ב"ד או ד"ב, וכן כל אותיות א"ב, הם רל"א אופנים. ונקראים רל"א שערים, לפי שהם ההתחלה לכל הצירופים. ובכל אופן אחד מהנ"ל, יש אופן אחד כסדר אותיות א"ב, ונקראו רל"א שערים פנים כזה: אב, אג, אד, וכו'. ואופן שני יש בכל אחד למפרע של סדר הא"ב כזה:

[9] רוצה לומר, מאות ה' עד סוף הא"ב, כהמשך הרצף הנ"ל ¬– הערת המוציא לאור, תשע"ח.

בא, גא, דא, הא, וכו', ונקראו רל"א שערים אחור. והפנים הנ"ל הם בחינת יותר חסד, והאחור הנ"ל הם יותר בחינת דין, שכל מה שהוא למפרע הוא דין. כל זה מבואר בפירוש הגר"א ז"ל לספר יצירה פרק ב משנה ד, (ובתלמידי האר"י ז"ל נמצא גם כן באופן הנ"ל, רק בכל שער מוסיף יתר אותיות הא"ב כסדר, ובכל שער יש כל הכ"ב אותיות של הא"ב על דרך הנ"ל). ולפי שכבר כתבנו שכל אות מורה על פעולה, הרי בכלל הם כ"ב מיני פעולות, ויתר הפעולות הם צירופי והתמזגות פעולה עם פעולה, שכנגדם הם צירופי אותיות. לכן כללי הפעולות הם רל"א שערים הנ"ל. ולכן נמצא בספרי(ם) תלמידי האר"י ז"ל שבתחלת כללות ההנהגה יצאו הרל"א שערים פנים ואחור הנ"ל, (ועיין בספר ויקהל משה ע"ש). עד כאן השמטה].

פרק ד

פרק ד' - [בו יבואר הדברים שהם כנגד הספירות וסידור הדברים זה כנגד זה] (ובו ט' סעיפים)

[צח] הנשמה שבאדם בכללה, היא נחלקת לחמשה חלקים, ונקראו ממטה למעלה: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה. וכל בחינה שבה נחלקת עוד לחמשה חלקים הנ"ל, היינו: נפש נחלקת לנפש, רוח, נשמה, חי', יחידה. וכן הרוח, וכן הנשמה וכו'. ונקראו החלקים נפש שבנפש, רוח שבנפש, נשמה שבנפש. וכן החלקים שברוח נקראים נפש שברוח, רוח שברוח, נשמה שברוח, וכו', וכן בנשמה כנ"ל, וכן בחינת יחידה כנ"ל. וחמשה חלקי הנשמה בכלל נגד חמשה הנהגות הכוללות שבספירות: נפש כנגד מלכות, רוח נגד הששה ספירות חג"ת נהי"י, נשמה נגד בינה, חיה נגד חכמה, יחידה נגד כתר, ויתבאר אם ירצה השם לקמן (פ"ט סעיף כ"ז, כ"ח, כ"ט, ל').

[צט] ולפעמים נקראו בחינות הספירות הנ"ל [ו]הנהגות הנ"ל גם כן בשמות הללו: נפש, רוח, נשמה, וכו' בשמות הדברים שמרמזים עליהם, ולפעמים מחלקים עניני הנהגה ונקראם בשמות אלו וכנ"ל.

[ק] והנה שלש ספירות ראשונות, עיקר הנהגתם בגלוי יהי' לעולם הבא. ועולם הזה, עיקר הנהגתו מתנהג על פי שבעה התחתונות (שהם חג"ת נהי"מ). לכן יש הרבה דברים שהם שבעה נגד שבעה הנ"ל (ומבוארים בספר יצירה פ"ד ע"ש, וביאור הגר"א ז"ל ע"ש). ושבעה דברים באים מהנהגת השבעה הנ"ל, והם: חכמה מחסד, עושר מגבורה, זרע מתפארת, חיים מנצח, ממשלה מהוד, שלום מיסוד, וחן ממלכות.

[קא] וכנגדם ששה קצוות העולם: דרום, צפון, מזרח, מערב, מעלה, מטה, והאמצע. וכנגדם שבעה כוכבי לכת: שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה, (ואע"ג שיש עוד כוכבי לכת, אבל המה העיקרים בעניני המזלות כידוע). וכנגדם שבעה דברים בראשו של אדם: שתי עינים, שתי אזנים, שני נקבי האף, ופה, ונקראו שבעה שערים לפי שהם מקומות פתוחים בראש. וכנגדם שבעה רקיעים, שבעה ימים בשבוע, שבעה מדברות שהלכו ישראל בהם, שבעה שבועות של ספירת העומר, שבעה שנים של שמיטה, שבע שמיטות ביובל, ועוד הרבה, כמבואר כל זה בספר יצירה פרק ד.

[קב] וכנגדם יש שבע מיני מתכות בעולם: כסף נגד חסד, זהב[10] נגד גבורה, נחושת נגד ת"ת, בדיל נגד נצח, עופרת נגד הוד, כסף חי נגד יסוד, ברזל נגד מלכות (עיין דעת חכמה). וכן בכל הברואים – החי, והדומם, והצומח, מהם מול בחינה זו, ומהם מול בחינה זו. ועל פי זה יש הרבה טעמי מצות על פי סתרי ההנהגה ועל פי הנ"ל. והנה גם הזמן נחלק כפי חלקי ההנהגה שבספירות, וכמו שנתבאר – שבעה ימים בשבוע וכו', וכן שבעת אלפי שנה וכמו שיתבאר עוד בס"ד.

[קג] הנה מבואר ששלשה דברים שנחלקו [בכלל] לפי הנהגות והספירות היינו: העולמות, והזמן שנקרא שנה, וחלקי האדם שנקרא נפש, וכמו שנתבאר למעלה בארוכה, הן אלה שלשת הדברים שאמר עליהם בספר יצירה: עולם, שנה, נפש, ומבוארים שם באורך בכל הספר. עולם הם העולמות, שנה הוא הזמן, נפש הוא האדם.

[קד] ולתועלת המתחילים בחכמה להקל לזוכרם, נסדר כאן מן הדברים שכתבנו איך הם זה כנגד זה. ונסדר מתחלה דברים שנחשבו נגד כל העשר ספירות בפרט, ואחר כך מה שנחשב מול הששה ספירות חג"ת נה"י, לאחת, לפי שהם בכלל הנהגה אחת – הנהגת המשפט, וכמו שכתבנו למעלה:

כתר - בהנהגה רחמים גמורים מאד אף בלא זכות לפעמים - ובשמות אהיה - ובהוויו' נקוד קמץ - וכנגדם באדם גלגלתא ואויר - ובא"ב א - וכנגדם במשכן כרובים

חכמה - והם בהנהגה רחמים גדולים לפעמים ג"כ בלא זכות אך לא כמו כתר - ובשמות י"ה - ובהוויו' נקוד פתח - וכנגדם באדם מוח ימין - ובא"ב מ - וכנגדם במשכן כפורת

בינה - והם בהנהגה רחמים ג"כ בלא זכות כנ"ל וממנה דינים מתעוררין - ובשמות יהו"ה בניקוד אלקים - ובהוויו' נקוד צירי - וכנגדם באדם מוח שמאל - ובא"ב ש - וכנגדם במשכן ארון

[10] הג"ה, על פי רוב הוא זהב נגד גבורה, ועיין בכינויים של אילן מהרש"ל ז"ל אות "חסד", ושם נתבאר שלפעמים יחשב זהב נגד חסד ע"ש. [המעתיק].

(**דעת**) **חסד** - והם בהנהגה (הנהגה ממוצעת בין חכמ' לבינה) חסד גמור למי שזוכה - ובשמות (אהוה) אל - ובהוויו' נקוד סגול - וכנגדם באדם זרוע ויד ימין - ובא"ב ב - וכנגדם במשכן מנורה

גבורה - והם בהנהגה דין גמור למי שחייב - ובשמות אלהי"ם - ובהוויו' נקוד שוא - וכנגדם באדם זרוע ויד שמאל - ובא"ב ג - וכנגדם במשכן שלחן

תפארת - והם בהנהגה רחמים הנהגה ממוצעת - ובשמות יהו"ה - ובהוויו' נקוד חולם - וכנגדם באדם גוף - ובא"ב ד - וכנגדם במשכן מזבח הזהב

נצח - והם בהנהגה חסד ממוזג ומה שמתדמה לא טוב רק לתכלית טוב - ובשמות יהו"ה צבאות - ובהוויו' נקוד חיריק - וכנגדם באדם ירך ורגל ימין - ובא"ב כ - וכנגדם במשכן כיור

הוד - והם בהנהגה דין ממוזג ומה שמתדמה טוב אבל לתכלית לא טוב - ובשמות אלהי"ם צבאות - ובהוויו' נקוד שורוק - וכנגדם באדם ירך ורגל שמאל - ובא"ב פ - וכנגדם במשכן כנו

יסוד - והם בהנהגה הנהגה ממוצעת בין נצח להוד - ובשמות שדי אל חי - ובהויו' נקוד מלאפום - וכנגדם באדם ברית - באות א"ב ר - וכנגדם במשכן מזבח העולה

מלכות - והם בהנהגה השגחתו ומלכותו להגלות ולהשכין שכינתו בעולם - ובשמות אדנ"י - ובהויו' נקוד בלא נקוד - וכנגדם באדם עטרת הברית - באות א"ב ת - וכנגדם במשכן החצר והקלעים

[קה] ואלה הדברים שנחשב כנגד הששה ספירות חג"ת נה"י שנחשבים לאחת:

כתר - בהנהגה רחמים גדולים מאד - ונקראו ארך אנפין - וכנגדם בשם הוי' קוצו של יוד - וכנגדם במילוי השם ע"ב - וכנגדם בתורה טעמים - וכנגדם בנשמות יחידה

חכמה - והם בהנהגה רחמים גדולים - ונקראו אבא - וכנגדם בשם הוי' יוד, שבשם - וכנגדם במילוי השם שם ע"ב - וכנגדם בתורה טעמים - וכנגדם בנשמות חיה

בינה - והם בהנהגה רחמים וממנה דינין מתעוררין - ונקראו אימא - וכנגדם בשם הוי' ה', ראשונה - וכנגדם במילוי השם ס"ג - וכנגדם בתורה נקודות - וכנגדם בנשמות נשמה

ו' ספירות חג"ת נה"י - והם בהנהגה הנהגת המשפט בזכות - ונקראו זעיר אנפין - וכנגדם בשם הוי' ו' שבשם - וכנגדם במילוי השם שם מ"ה - וכנגדם בתורה תגין - וכנגדם בנשמות רוח

מלכות - והם בהנהגה דין צדק - ונקראו נוקבא - וכנגדם בשם הוי' ה' אחרונה - וכנגדם במילוי השם שם ב"ן - וכנגדם בתורה אותיות - וכנגדם בנשמות נפש

[קו] ואלה הם מה שהם כנגד השבעה תחתונות, על פי המבואר בפירוש הגר"א ז"ל לספר יצירה פרק ד':

חסד - וכנגדם ששה קצוות העולם דרום - ומהנהגתם באה חכמה - וכנגדם שבעה כוכבים לבנה - וכנגדם ימי השבוע - ראשון בשבת - וכנגדם בראשו של אדם עין ימין - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר איתם - וכנגדם צירופי יה"ו יו"ה - וכנגדם במיני מתכות כסף

גבורה - וכנגדם ששה קצוות העולם צפון - ומהנהגתם באה עושר - וכנגדם שבעה כוכבים מאדים - וכנגדם ימי השבוע - שני בשבת - וכנגדם בראשו של אדם אוזן ימין - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר שור - וכנגדם צירופי יה"ו הו"י - וכנגדם במיני מתכות זהב

תפארת - וכנגדם ששה קצוות העולם מזרח - ומהנהגתם באה זרע - וכנגדם שבעה כוכבים חמה - וכנגדם ימי השבוע - שלישי בשבת - וכנגדם בראשו של אדם נחיר ימין - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר סין - וכנגדם צירופי יה"ו וי"ה - וכנגדם במיני מתכות נחושת

נצח - וכנגדם ששה קצוות העולם מעלה - ומהנהגתם באה חיים - וכנגדם שבעה כוכבים נוגה - וכנגדם ימי השבוע - רביעי בשבת - וכנגדם בראשו של אדם עין שמאל - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר פארן - וכנגדם צירופי יה"ו יה"ו - וכנגדם במיני מתכות בדיל

הוד - וכנגדם ששה קצוות העולם מטה - ומהנהגתם באה ממשלה - וכנגדם שבעה כוכבים כוכב - וכנגדם ימי השבוע - חמישי בשבת - וכנגדם בראשו של אדם אוזן שמאל - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר צין - וכנגדם צירופי יה"ו הי"ו - וכנגדם במיני מתכות עופרת

יסוד - וכנגדם ששה קצוות העולם מערב - ומהנהגתם באה שלום - וכנגדם שבעה כוכבים שבתאי - וכנגדם ימי השבוע - שישי בשבת - וכנגדם בראשו של אדם נחיר שמאל - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר קדמות - וכנגדם צירופי יה"ו וה"ו - וכנגדם במיני מתכות כסף חי

מלכות - וכנגדם ששה קצוות העולם היכל הקדוש באמצע - ומהנהגתם באה חן - וכנגדם שבעה כוכבים צדק - וכנגדם ימי השבוע - שבת - וכנגדם בראשו של אדם פה - וכנגדם מדבריות שהלכו ישראל מדבר סיני - וכנגדם צירופי יה"ו (--) - וכנגדם במיני מתכות ברזל

וכתב על זה הגר"א ז"ל בפירוש ספר יצירה פרק ד משנה ח בזה הלשון: וסדר ז' כוכבים במקום אחר אינו כן, וכן התחלתן וסיומן אינו נגד ז' תחתונים, הכל לפי צירוף האותיות וצירוף הויות כמ"ש בזוהר כו', ובכלל זה תתרץ לכל הסתירות שבזוהר, ודעהו, עד כאן לשון הגר"א ז"ל שם. וצירופי השם יה"ו כתב כאן כמו שכתב הגר"א ז"ל שם בספר יצירה פרק א משנה י"ב.

ובפרי עץ חיים שער הלולב פ"ג כתב שם בשינוי קצת, ע"ש.

פרק ה

פרק ה' - [בו יבואר ענין אורות וכלים השתלשלות והתלבשות ואור פנימי ומקיף ומקיף חוזר] (ובו י"ב סעיפים)

[קז] והנה הענינים הנ"ל נקראו אורות בדרך משל, שבאמת לא נוכל לקרותם בשום שם, רק באשר בלא שם לא נוכל לדבר, על כן צריך לקרוא להם איזה שם. אך נתפוס לקרותם בשם של דבר היותר דק והיותר רוחני, ולכן אנו קוראים אותם בלשון הארות או אורות (ועיין בקל"ח פתחי חכמה סימן ה' ח"א הבחנה א' ע"ש, ועיין עוד לקמן בסעיף ט' ויו"ד וי"א וי"ב ע"ש).

[קח] וכשאנו אומרים הארה מאור אחד, הכונה שרק חלק ממנה מתגלה בהנהגה. ויש ענין המדובר בספירות שנקרא השתלשלות, היינו שהנהגה אחת משתלשלת מחברתה. ונאמר שהעשר ספירות נשתלשלו זה מזה כסדר. החכמה נשתלשל מן הכתר, והבינה מן החכמה, והחסד מן הבינה, וגבורה מן החסד, וכו' עד מלכות. והכוונה בכל זה, שהנהגה אחת גורמת לחברתה, ויש בזה ענינים גדולים בענין ההנהגה. בדרך משל, כשאנו אומרים שהגבורה משתלשל מהחסד, היינו שהדין והעונש אינו בתורת נקמה, ורק הוא בא גם כן מחסד באשר חפץ חסד הוא, הנה זהו גם כן טובה שיהי' דין ועונש בעולם, למען שיראו מה' ולא יחטאו, וכמו שכתוב: "והאלקים עשה שיראו מלפניו", והנשארים ישמעו ויראו, או לטובת הנענש, כמו שכתוב: "אשרי הגבר אשר תייסרנו יה", וכתיב: "כי אשר יאהב ד' יוכיח", וכתיב: "כי כאשר ייסר איש את בנו" וכו', וכדומה לזה. ובאשר גם הדין הגמור בלתי אפשר לקיום העולם, משתלשל מזה הנהגה הממוצעת. ועל דרך זה הוא יתר עניני השתלשלות, (כן כתב בקל"ח פתחי חכמה סימן י', וצ"ב, וצ"ג, ובחוקר ומקובל פרקים אחרונים פ"ד, ובקנאת ה' צבאות ד"ה ועתה עושה כו', ע"ש).

[קט] ועוד יש ענין השתלשלות, כששני הנהגות והאחת הכנה לחברתה, והעיקר בהכוונה הוא ההנהגה השני', ורק למען יגיע להנהגה השני' הוצרך להקדים ההנהגה

המוקדמת – נקרא שההנהגה המוקדמת משתלשל מן ההנהגה המאוחרת העיקרית, כי סוף מעשה במחשבה תחלה. כמו שהנהגת העולם הזה עשיית המצות הוא הכנה להגיע אל הנהגת העתיד והעולם הבא. ועיקר כוונת רצון הבורא יתברך התכלית הוא העולם הבא, ונשתלשל מזה ההנהגה של עכשיו. אך, שלפי שרצה בהנהגת העולם הבא, הקדים לזה ההנהגה של עכשיו, וכמו שיתבאר בס"ד. (ועיין זאת במלחמת משה, דף י"ב ע"ד.)

[קי] ועל פי הנ"ל, נאמר שמן הנהגת הכתר, והחכמה, והבינה – שהם עיקר הנהגת עולם הבא – נשתלשל מהם הנהגת הששׁ ספירות, שנקראו הנהגת הזעיר אנפין, הנהגת המשפט, וכנ"ל. ולפי שחכמה ובינה הם הראשונים בהנהגה, בבחינת התגלות, וכמו שכתבנו למעלה, לכן נקרא חכמה בשם אבא, ובינה נקרא אימא. והנהגת המשפט, נקרא שנשתלשל מחכמה ובינה. וכל זה בדרך משל לשׁבר את האוזן, כי הנהגת העולם הזה, עיקרו על פי הנהגת המשפט, וכמו שכתוב: "כי כל דרכיו משפט". והנהגת הג' ראשונות, עיקרם לעולם הבא (ועיין ביאור הגר"א ז"ל בסוף ספר ספרא דצניעותא שם, ע"ש).

[קיא] וענין השתלשלות הנ"ל נקרא בספרי הראשונים עילה ועלול. שההנהגה שנשתלשלה מאחרת נקרא עלול, וההנהגה שממנה נשתלשל נקרא עילה (ועיין ספר קנאת ה' צבאות ח"א ד"ה ועתה אודיעך ענין א' כו' ע"ש).

[קיב] עוד נדבר בספירות, ענין התלבשות. והיינו, שהנהגה אחת מסתתרת בחברתה שבאמת היא הנהגה זו, ולפי הנראה מנהגת הנהגה אחרת. על דרך (ל)משל, כמו שכתוב (במשלי כ"ז ה'): "תוכחת מגולה ואהבה מסותרת", וכמו האב שבאמת אוהב את בנו, ועל כן כשרואה בו דבר מגונה הוא מכה אותו ומייסר אותו שייטיב דרכו, למען ייטיב לו טובה אמיתית ונצחיות. ולפי הנראה להעומדים שם כשהוא מכהו, נראה האכזריות וכאילו כל זה מחמת השנאה. ובאמת הוא מגודל אהבתו לו, כי לאחר שאינו אוהב לא היה מייסר כלל. ואם כן, נתלבש האהבה של אב בהשנאה במה שהוא מייסר. ונאמר על זה בדרך משל שאהבת וחסד האב נתלבש עתה בהנהגת העונש והדין. שענין הלבוש נקרא מה שהוא נראה מבחוץ, והפנימית נקרא מה שהוא מכוסה. ועל כן, כאן בפנימיות הוא חסד האב, ובחיצוניות הוא דין. וכן על דרך זה נדרש בהנהגת השם יתברך עם ישראל, שלפעמים הנהגת החסד מתלבש בדין לטובתם, וכמו שכתוב: "כי כאשר ייסר איש את בנו" וכו', וכן אמרו חז"ל (יומא פ"ז): אשריהם לצדיקים שלא נשא להם פנים בעולם הזה כו' ע"ש. ולכן קורא הכתוב העונש הסתר, וכמו שכתוב: "ואנכי הסתר אסתיר

[11] הג"ה [פירוש, שהנהגת החסד יהיה נסתר בתוך הדין וכנ"ל]

פני ביום ההוא".[11] ועל דרך הנ"ל הזה הם כל עניני התלבשות, היינו שההנהגה מסותרת ואינו ניכר וכנ"ל (ועיין כל זה בקל"ח פתחי חכמה סימן יו"ד הבחנה ה' ע"ש).

[קיג] ונדרש בזה לפעמים בדרך יותר פרטי, היינו שחלק מיוחד מן הנהגה אחת מתלבש בחלק מיוחד מהנהגה אחרת. וכל זה הוא מורה על ענינים נשגבים בסתרי ההנהגה (יעויין כל זה בקל"ח פתחי חכמה סימן ק' ע"ש).

[קיד] ועל דרך זה הנ"ל נאמר שהנהגת הארך אנפין, שהוא הכתר, שהוא הרחמים גמורים, מתלבש ביתר הספירות. ובאופן זה: חסד דא"א בחכמה, גבורה דא"א בבינה, תפארת נצח הוד יסוד דא"א בשש ספירות שנקראו הנהגת זעיר אנפין, ועל דרך זה כנ"ל. ויש בזה כוונה מה שנאמר שרק חלק זה דוקא נתלבש בתחתונה וכנ"ל, ועל פי הרוב נאמר שבחינה העשירית של העליון, שהוא מלכות דעליון, מתלבש בתחתון, ועל דרך הנ"ל.

[קטו] ועל פי ענין התלבשות הנ"ל נדרש בהנהגות בחינת אור וכלי. היינו שהכלי מורה על הנהגה מוגבלת יותר, שהוא דין יותר. והאור מורה שהוא בלא גבול כל כך, והוא חסד יותר, והנהגה נגלית – דומה לאור המאיר לכל. והנהגה שאינה ניכרת כל כך, שהיא מבי"ת,[12] נקרא חושך, כמו שכתוב: "ישת חושך סתרו", ונקרא בחינת כלי. וכמשל שהאור נסתר בכלי ואינו מאיר בחוץ. ויש עוד כוונות במשל הזה או"ר וכל"י (ומבואר כל זה בקל"ח פתחי חכמה סימן כ"ח).

[קטז] ונאמר בדרך משל ששלשה מיני אור יש: א', אור מקיף מרחוק הכלי. וב', אור פנימי נכנס לתוך הכלי. ג', שמן האור שנכנס להכלי חוזר מקצתו לחוץ ומקיף על הכלי מבחוץ. ונקראו השלשה מיני אור הנ"ל: אור מקיף הישר, אור מקיף החוזר, אור פנימי, וכל זה משל בענין ההנהגה (ועיין בקל"ח פתחי חכמה סימן כ"ח) [ונראה מדבריו, לפי שגם ההנהגה המסותרת, וההנהגה התכלית, המנהגות את ההנהגה הזמנית, יש בזה שני חלקים. חלק אחד הוא מה שאפשר בדעת האדם להבינה, וחלק ב' מה שנשגב מן האדם ונעלם מהם, וזהו אור מקיף. ומה שאפשר להבינה הוא נקרא אור פנימי ע"ש].

[קיז] ומדברי הגרא ז"ל בליקוטיו סוף ספר ספרא דצניעותא ד"ה וכ"א וכו', נלמד, ששלשה מיני אור הנ"ל, הם מה שמהנהגת הג' ראשונות שמתלבשות גם כן להנהגת השבעה תחתונות הנ"ל (וכמש"כ לקמן), וז"ל הגר"א ז"ל שם: ואורות הן ג' ראשונות: אור הפנימי – בינה, שמתלבשת בהן כידוע, והוא בצמצום, לכן דינין מתעוררין מסטרהא.

[12] לכאורה המילה אינה מובנת (ושמא הכוונה היא ל"מבפנים", וכלשון הפסוק "מבית ומחוץ" וכו') – הערת המוציא לאור, תשע"ח.

אבל לא בבחינת עצמה, אלא לפי המקבל שהוא הכלי (וכמו שכתבנו לעיל שהשינוי הוא רק על ידי סיבת התחתונים). ואור מקיף החוזר – חכמה, ומכל מקום קצת דין בו. אבל אור מקיף הישר – הוא כתר, רחמים פשוטים, ואין השגה כי אינו מסובב בבחינת הכלי, ונעלם מאד. והכלים, שהן הנגלות – הן זעיר ונוקבא (הייני הם הנהגת הששׁ ספירות והמלכות וכנ"ל), עכ"ל ז"ל. ועיין עוד לקמן.

[קיח] ולעיל כתבנו (פ"א סעיף כ"ג) שיש בהנהגה פנימיות וחיצוניות. לכן גם בהנהגת ז"א ומלכות שנקרא כלי, גם כן יש שני בחינות פנימיות וחיצוניות. וכתבנו למעלה שלכל פעולה והנהגה יש שם בפני עצמו.

ולכן מבואר בעץ חיים שער השמות פ"ג על כל אחד מהחמשה בחינות הנ"ל, ג' מיני אור, ושני בחינות כלי – פנימי וחיצון, על כל אחד שם בפני עצמו, ועיי"ש.

פרק ו

פרק ו' - [בו יבואר עולם התוהו, ועולם התיקון, ושיתוף ג' ראשונות לז' תחתונות, וישראל סבא, ותבונה וז' תיקונים, וי"ג תיקוני דיקנא] (ובו כ"ה סעיפים)

[קיט] הנה אמרו חז"ל (ומובא בפירוש רש"י ריש בראשית פסוק א'): מתחלה נברא העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, שיתף עמו מדת הרחמים. ולכן כתיב מתחלה: "אלקים", ואחר כך כתוב: "ביום עשות הוי"ה אלקים ארץ ושמים". ומה שלא נברא מתחלה בשיתוף רחמים, הוא לפי שכל מה שנברא בראשונה, לא נשתנה עוד, לכן נברא בדין. והשיתוף נעשה אחר כך, והשיתוף אפשר להשתנות. לכן לפעמים על פי החטאים הגדולים, נסתלק שיתוף הרחמים, או לצדיקים גמורים, מדקדק עמהם כחוט השערה לטובת אחריתם.

[קכ] ולעיל כתבנו ששם ב"ן הוא מורה על דין הגמור, מילוי הוי' בההין, ושם מ"ה, מורה על הרחמים (מילוי אלפי"ן). ולכן אמרו, שמתחלה נסדר הנהגת הספירות מבחינת שם ב"ן. ועל פי זה, הנהגה כזאת דין גמור היה דבר בלתי אפשר להתקיים, ויצאו מהם קלקולים של העולם, שמן ההנהגה ההיא לא יגיע לתכלית הנרצה. ונאמר על זה בדרך משל – שבירת ההנהגות, ונפילת ההנהגות, ועוד דברים ומשלים בזה. ונקרא זאת עולם הנקודים, ועולם התוהו. (ונתבאר זה בארוכה בספר קל"ח פתחי חכמה, מסימן ל"ו עד סימן נ"ה ע"ש.) והאור שרומז על ההנהגה הגלוי', ושיתנהג למען יבוא על תכלית טוב, נסתלק מההנהגה בהיותה בחינת ב"ן הנ"ל – דין גמור הנ"ל. פירוש, שבהנהגה ההיא לא יבוא אל התכלית וכנ"ל.

[השמטה: ומה שכתבנו, שבתחלה יצאה הנהגה בבחינת שם ב"ן, הדין, שעלי' אמרו חז"ל – ראה שאין העולם מתקיים וכו', עליהם מרומז הפרשה (בפרשת וישלח): "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום" וכו', (אדום רומז לדין – כידוע שמראה הלבן מורה על חסד, והאדום מורה על דין), בלע בן בעור – הוא דעת, יובב וחושם – הם חסד וגבורה, הדד בן בדד – הוא תפארת, שמלה – הוא נצח, שאול – הוא הוד, בעל חנן בן עכבור – הוא יסוד, הדר – הוא עטרת היסוד, בחינת מלכות, והוא גם כן בחינת שם מ"ה, שהוא התיקון שיצא אחר כך, כמו שאמרו: שאחר כך שיתף עמו מדת הרחמים, ואז הי' התיקון. ולכן, לא כתיב בהדר הנ"ל מיתה כלל. וכמו שאמרו: ראה שאין העולם מתקיים בהנהגת הדין, לכן נאמר עליהם בדרך משל 'וימת', וכמו שפירש באדרא רבא זוהר נשא דף קל"ה ע"ב ע"ש, שהכוונה שנתבטל ההנהגה במקצת, אך לא לגמרי, ורק היתה במדרגה יותר נמוכה. וז"ל שם: אתבטלו ואסתלקו מההוא תיקונא כו', ולא אתבטלו לגמרי, אלא כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה קם ביה [נקרא מיתה], עכ"ל שם. וכוונתו למה שדרשו בזוהר (שמות י"ט ב') האי קרא: "וימת מלך מצרים", על שר של מצרים (כפירוש הגר"א ז"ל). ונתבארו ענין המלכים הנ"ל באריכות רב, בפירוש הגר"א ז"ל לספרא דצניעותא פ"א ע"ש. וכן בענין האדם, כשאבד מדרגת הרוחניות שלו, שאינו משיג ברוחניות כל כך, נקרא גם כן מיתה, כמו שכתוב בזוהר משפטים דף רט"ז ע"ב ע"ש באריכות. ועיין עוד בספר פתחי חכמה ודעת דף כ"ד ע"ב, שבחינת הסתלקות – בחינה שאנו קוראין אותה פנימיות מן הבחינה שנקראת חיצוניות – נקרא זאת בדרך משל מיתה (שהפנימיות נמשל לנשמה והחיצוניות נמשל לגוף, ופירוד שלהם כפירוד הנשמה מן הגוף וכנ"ל). ולכן כשההנהגה במדרגה נמוכה, שאין בחינה עליונה מתלבשת בה, נמשל על דרך הנ"ל. והכל בדרך משל הוא, וכנ"ל. עד כאן השמטה.]

[קכא] ואחר כך שיתף עם ההנהגה מדת הרחמים. היינו, שיצא אחר כך הנהגה של שם מ"ה – היינו מדת הרחמים, ונשתתף ונתחבר עם הנהגת הב"ן – הדין הנ"ל, ונעשה על ידי זה תיקונים בהנהגה שאפשר להתקיים, ושיסובב הנהגה באופן שיגיע לתכלית טוב. ונקרא זאת עולם התיקון. (ונתבאר עולם התיקון בקל"ח פתחי חכמה מסימן ס"א והלאה ע"ש).

[קכב] אמנם, התיקון שהוא חיבור מ"ה וב"ן, לא נעשה כל התיקון מיד. וענין חבור מ"ה וב"ן משתנה מעתות לעתות לפי המעשה של התחתונים, או לפי מה שברצונו יתברך, מה שנעלם מאתנו, או לפי שינוי הזמנים. (עיין קל"ח פתחי חכמה סימן ס"א).

[קכג] וכן בהנהגת הששה ספירות שנקרא הנהגת הזעיר אנפין, שהוא הנהגת המשפט, גם על זה נאמר: "אל תבוא במשפט את עבדך". אך לפעמים, אם יש זכות לתחתונים, משתתף עם הנהגת הז"א הנהגת הג' ראשונות, שהם רחמים, כמו שכתבנו למעלה, ואז טוב וברכה לעולם. וזה נקרא שמתלבש הנהגת הג' הראשונות בהנהגת הז"א, ונקרא גם כן שיתוף הנ"ל.

[קכד] והנה בהשתתפות הבינה בהנהגת הז"א, לא כולה משתתפת. רק חלק עשירית ממנה, שהוא בחינת מלכות דבינה. ולכן נקראת מלכות דבינה בשם בפני עצמה – שנקראת תבונה. וגם זאת התבונה מתחלקת לעשר ספירות גם כן.

[קכה] ולעיל כתבנו, שיש בחינת אור פנימי, ובחינת אור מקיף. ולכן מתחלקת התבונה לעשר ספירות. ושלשה ספירות תחתונות – נצח, הוד, יסוד, שהם שלשה בחינות – חסד, דין, ורחמים, נעשה בהנהגת הז"א אור פנימי. והנהגת הז"א עצמו, הם ששה ספירות: חסד, גבורה, ת"ת, נצח, הוד, יסוד. ואם כן, עם השלשה הנ"ל, הם ט', ובכללות כל אחד לעשרה, מורה על זה אות צ'.

[קכו] וחסד, גבורה, תפארת של התבונה הנ"ל, שהוא מלכות דבינה הנ"ל, נעשה בבחינת אור חוזר על הכלי, שכתבנו למעלה וכנ"ל. והם שלשה בכללות עשר גם כן, ועל זה מורה אות למ"ד. והארבעה ראשונות של התבונה הנ"ל: כתר, חכמה, בינה, דעת, של התבונה – היא בבחינת אור מקיף מרחוק וכנ"ל, והם ארבעים בכללות כנ"ל, עליהם מורה אות מ"ם. הרי שלשה בחינות הנ"ל המה צל"ם. (עיין קל"ח פתחי חכמה סימן קכ"ז, קכ"ט).

[קכז] ובאשר האדם בעניניו וטבעיו נברא באופן שרומז על ההנהגות שלמעלה, וגם בו בנשמתו יש שלשה חלקים הנ"ל: מה שהוא בתוך גופו, ומה שהוא מקיף עליו מקרוב, ומה שהוא עליו מקיף מרחוק, וכמו שיתבאר בס"ד לקמן (פרק ט סעיף כ"ז וכ"ח) – בשלשה חלקים: נשמה, יחידה, חי', ולכן כתוב עליו: בצל"ם אלקים עשה את האדם, שבו השלשה בחינות צל"מ הנ"ל. ונדרש גם בהנהגות בשמות הדברים שיש כנגדם באדם, וכמו שכתבנו למעלה. (ועיין בהתחלת ספר נפש החיים בההגה הארוכה אשר שם ע"ש).

[קכח] והנה, כל זה אם התחתונים זוכים הרבה. אך אם התחתונים אינם זוכים, אז בא שיתוף הרחמים, היינו בחינת הבינה בהנהגת הז"א רק חלק מיעוט – היינו שנאמר רק חלק עשירית מהתבונה הנ"ל – היינו מלכות שבתבונה הנ"ל, היא משתתפת בהנהגת הז"א, וגם היא מתחלקת על הבחינות הנ"ל צל"מ וכנ"ל. ואז היא נקראת תבונה שניה. (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן קכ"ח וקכ"ט).

[קכט] וכשלא נדרש כלל ענין השיתוף של בינה להנהגת הז"א, אז נקרא הבינה שם אחת – אימא, וכמו שכתבנו למעלה ע"ש.

[קל] וכשיש עוד זכות, אז גם מחכמה בא השיתוף להנהגת הז"א, הכל כנ"ל אצל בינה, ומלכות דחכמה משתתפת בו, על דרך שכתבנו בתבונה. ונקרא מלכות דחכמה גם כן שם בפני עצמו, ישראל סבא. ובמדרגה טובה משתתף כל המלכות דחכמה, היינו כל הישראל סבא על דרך שלשה בחינות הנ"ל – פנימי, ושני מקיפין כנ"ל, שהם שלשה בחינות צל"מ כנ"ל. וכשלא זוכין ובא במדרגה נמוכה, בא השיתוף רק מלכות דישראל סבא הנ"ל, ונקרא ישראל סבא שני. והכל על דרך שכתבנו בתבונה שניה של בינה – גם כן בשלשה בחינות הנ"ל וכנ"ל. ופשוט ששיתוף החכמה הוא יותר במעלה מבינה כנ"ל, ונצרך לזכות יותר.

[קלא] ובמעלה עוד עליונה, בא גם מבחינת הכתר שיתוף להנהגת הז"א וכמו שיתבאר. והדעת, שהוא במקום הכתר גם כן, משתתף ומתלבש בתוך הנהגת הז"א כנ"ל.

[קלב] והנה, עיקר הנהגת הז"א הוא רק ששה ספירות כנ"ל, שהם: חג"ת נה"י. אך על ידי הזכיות ועל ידי התיקון, בא גם הארת החכמה והבינה והדעת, או גם הכתר, להשתתף בהנהגת הזמן של עולם הזה. אז נאמר שנתוסף בהנהגת הז"א ג' ראשונות, ונעשה הנהגת הז"א עשר ספירות. ונקראו כתר דז"א, חכמה דז"א, בינה ז"א וכו' וכנ"ל, וזהו לאחר התיקון.

[קלג] ולכן, לא נחשב הנהגת הז"א רק ששה ספירות, לפי שלא נחשב רק מה שהיה גם קודם התיקון, כי מה שהוא לאחר התיקון, יוכל ח"ו להשתנות, וכנ"ל. (ועיין ביאור הגר"א ז"ל על ספרא דצניעותא פרק א ד"ה וזיוניהון, ולכן קודם התיקון נאמר שלא היה לז"א הג' ראשונות, וקורא זאת בהתחלת הספרא דצניעותא, וזיוניהון לא אשתכחו, ע"ש ביאור הגר"א ז"ל על זה ע"ש.)

[קלד] (טז) ולעיל כתבנו שהשלש ראשונות נקראו מוחין – היינו החכמה, והבינה, והדעת, לכן נקראו ההוספות האלה בהנהגת הז"א מוחין כנ"ל. ועוד יש טעם בדבר, לפי שבאדם הגוף הוא מעולם הזה, והמוח בא בו הנשמה מעולם שלמעלה ממנו, לכן כל ההשראה הבאה מעליון לתחתון נקרא בדרך משל מוחין כנ"ל. ולכן, גם במדרגת ההנהגה, מה שבא בהנהגה שיתוף מהנהגה היותר עליונה במדרגה, נקרא בדרך משל גם כן מוחין. (ועיין ספר מים אדירים, וספר קל"ח פתחי חכמה סימן קט"ז וקכ"ז, ובסימן ק"א ע"ש).

[קלה] והנה כתיב: "ועתה יגדל נא כח ה'" כו'. שכשהשם יתברך עושה חסד ונסים וטוב בעולם, מקרי שכחו נתגדל כביכול, לפי שכל מה שאנו מדברים בו, הוא הכל לפי פעולותיו וכנ"ל ע"ש. וכשח"ו הוא מתנהג בדין ובהסתר פנים, כביכול נקרא שאין שמו נתגדל ח"ו אז, ונקרא בדרך משל קטנות ח"ו (ולזה רומז האדם בקטנותו). וכשבא השראת ושיתוף הבינה לבד, נקרא גדלות ראשון. וכשבא גם שיתוף והתלבשות החכמה, נקרא גדלות שני. (עיין קל"ח פתחי חכמה סימן קכ"ט).

[קלו] והנה, האדם בטבעו הוא רומז על דרכי ההנהגות. ומה שהוא בההנהגות במספר ההנהגות – בא באדם כנגדם, במספר הימים והשנים. ונדרש גם בההנהגות בדרך משל, במשל דברים הנמצאים באדם שמרמזים עליהם. בדרך משל: יש לפעמים ח"ו הנהגה על פי דין הגמור ח"ו, עד שנאמר: "ואנכי הסתר אסתיר פני" כו'. וכשלא היתה ח"ו שום זכות, אז הוא נמשל לעיבור – שלא נודע ממנו, וכמו שכתוב: "כאשר אינך יודע מה דרך הרוח כעצמים בבטן המלאה ככה לא תדע את מעשי ה'" כו'. ובמדרגה הזאת היו במצרים בעת קושי השיעבוד (וכמו שכתב הגר"א ז"ל בספר ספרא דצניעותא סוף פרק א) – וכן בגלות קודם הגאולה – ואז לא היתה להם זכות ופעולה, רק היו מתקיימים במתנת חנם בזכות אבות, נמשל גם כן להעיבור – שאוכל רק מאמו, ואין לו פעולה עצמית. וביציאת מצרים (כתב הגר"א ז"ל שם), שהיתה בבחינת לידה, היינו שנראה ונודע – אבל אין לו פעולה כי אם רק פעולה חלושה מאד, לפי שלא קבלו התורה עדיין. וכדומה לזה כל טבעי האדם, הכל מרמז על דרכי ההנהגות וכנ"ל. שמתחלה צריך הוא ליניקה משדי אמו, והוא משל כשאין לישראל זכות מעצמם, וגם פעולתו מועטת. כל זה הוא כסדר עניני רמזים לפי סדר המעלות. וכל מה שנדרש בזה, יש בזה הכל על דרך משל וכנ"ל.

[קלז] וכתבנו למעלה, שההתחלה בגלוי הוא מחכמה, ולכן חכמה כולל כל הנהגות – והמה בכלל ל"ב נתיבות. ונתיב, פירושו, דרך. היינו דרכי ה' יתברך שמו, וכמו שכתוב: "הודיעני נא את דרכיך" (כן כתב הגר"א ז"ל בפירוש תיקוני זוהר חדש, דף פ"ט סוף ע"ד). ולכן תנן בהתחלת ספר יצירה: בל"ב נתיבות פליאות חכמה חקק יה וכו', ומספר ל"ב הם כנגד עשר ספירות וכ"ב אותיות א"ב, שכל אות מורה על הנהגה אחרת, כמבואר כל זה בדברי הגר"א ז"ל (בפירושו על ספר יצירה ע"ש בארוכה במתני' א', ע"ש).

[קלח] ומה שאמרנו, שגם מן הנהגת הכתר משתתף להנהגת הז"א אחר התיקון, הנה נאמר בכתר אחר התיקון שני מיני תיקונים. והיינו, כי לעיל (פרק ב סעיף י') כתבנו שבהנהגת הכתר נדרש תלת רישין, שהם שורש החסד, והדין, והרחמים. ועיקרם תרין

רישין, שהם כתר שבכתר – שנקרא גלגלתא רישא חדא, וחכמה שבכתר – שנקרא מוחא רישא תנינא. ולהגר"א ז"ל, היא מבחינת חכמה ובינה שבכתר.

[קלט] ומבחינת רישא חדא, שהוא מכתר שבכתר הנ"ל, יש שבעה תיקונים בכתר. וכתבנו למעלה שיש בראשו של אדם, הרומז על הכתר, כמה דברים שרומז על עשר ספירות דכתר. ונקראו גם ספירות דכתר בשמות אלו. ועל דרך זה נקראו גם כן השבעה תיקונים בשמות כאלה. ואלה הם השבעה תיקונים שנחשבו בספרא דצניעותא פרק א, ונקראו בשמות אלו בדרך משל: א) גלגלתא, ב) טלא דבדולחא, ונקרא מוחא, ג) קרומא דאוירא, ד) עמר נקי, ה) רעוא דרעוין, אתגלי' בצלותא דתתאי (וקראוהו בדרך משל מצח הרצון), ו) אשגחא פקיחא (וקראוהו עינא) ז) תרין נוקבין דפרדשקא (ונקרא חוטמא). (ולהגר"א ז"ל, לא נחשב טלא בחשבון השבעה, רק תרין נוקבי החוטם נחשבו לשנים). כל זה, הם שמות של מיני השפעה למטה. (ועיין ביאור הגר"א ז"ל על זה באורך בספרא דצניעותא שם). ולמה הם שבעה – יתבאר בס"ד לקמן. ושבעה אלה הם בהעלם יותר, לפי שהם מבחינת כתר שבכתר. ונקראו שבעה דגלגלתא.

[קמ] ומבחינת רישא תנינא, חכמה שבכתר הנ"ל, שנקרא מוחא סתימאה גם כן, יש שלשה עשר תיקונים עניני השפעה למטה, והם י"ג מדות של רחמים שנאמרו למשה (בפרשת תשא), והם: אל, רחום, וחנון, ארך אפים (ארך אפים נחשב לשנים כמו שאמרו חז"ל (בבא קמא נ'): "ארך אפים" – לצדיקים ולרשעים), רב חסד, ואמת, נוצר חסד לאלפים (נחשב לשנים – שנוצר חסד, וגם לאלפים) נושא עון, (ונושא) ופשע, (ונושא) וחטאה, ונקה, וכמו שדרשו חז"ל, מנקה הוא לשבים.

[קמא] וכנגדם יש י"ג דברים בפסוקי מיכה, והם: "מי אל כמוך, נושא עון, ועובר על פשע, לשארית נחלתו, לא החזיק לעד אפו, כי חפץ חסד הוא, ישוב ירחמנו, יכבוש עונותינו, ותשליך במצולות ים כל חטאתם, תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו, מימי קדם". י"ג אלו כסדר י"ג הנ"ל. נוצר חסד הנ"ל הוא יותר חסד, שמפורש בו חסד (ונקה הוא קצת דין בו, שאינו מנקה רק לשבים), (ולכן נדרש לפעמים בהם ענין שיתוף). (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימנים ק"ה ק"ו ק"ז ק"ח ע"ש).

[קמב] תיקון נוצר חסד הנ"ל נקרא מזל עליון, ותיקון ונקה נקרא מזל תחתון (והם היותר עקרים בהי"ג מדות הנ"ל). ונקראו מזל, לפי שהם הנהגות לטובה, גם בלא זכות לפעמים, וכמו שכתוב: "וחנותי את אשר (אני) אחון" – אף על פי שאינו הגון. ונקרא מזל, שיורד למטה גם אם לא בא זכות מלמטה. ועל בחינה זו אמרו: בני, חיי ומזוני, לאו בזכותא

תליא מלתא, אלא במזלא תליא מלתא. המזלא הוא ההנהגה הזאת, שהוא לפעמים גם בלא זכות, ולא נודע זאת לנו. (עיין זוהר נשא קל"ד א', ופקודי רנ"ד ע"ב).
[קמג] וכתבנו למעלה שבאדם יש רמזים על עניני הנהגה. ולכן יש בפנים של האדם ובזקנו, י"ג סימנים הרומזים על הי"ג תיקונים הנ"ל. ונקראו גם הי"ג תיקונים הנ"ל בשמות של הסימנים הנ"ל שהוא בזקן, ולכן נקראו בכלל י"ג תיקוני דיקנא. והשערות הם דברים חלולים כידוע, שבתוכם יורד יניקה מן המוח. ובשערות אפשר לדעת עניני המחשבה, כמו שכתב הגר"א ז"ל (בפירוש שיר השירים ו', ט"ו), אבל היא בהעלם גדול, למבינים הגדולים בחכמת הפרצוף הידועה לזה. וגם המה בצמצום, ומה שבתוכם יורד על דרך מקום צר, ויורד למטה. ובכל זה, רמז להההשפעות הנ"ל הבא מן הכתר, בהעלם גדול ובצמצום למטה, (לפי שהם קצת בחינת דין גם כן, לפי שבאים על פי בחינת רישא תנינא הנ"ל, שאינו רחמים כמו כתר שבכתר). [ונתבארו הסימנים הנ"ל בזוהר (נשא מן דף קל"א והלאה) ובעץ חיים (עץ חיים שער א"א פרק ט) , ע"ש באריכות בפרטות, ובספרא דצניעותא התחלת פרק שני, ע"ש].

פרק ז

פרק ז' - [בו יבואר שיתוף וזיווג הרחמים להדין, וששה ספירות להמלכות, והשי"ת להעולמות, ומיין נוקבין, ומיין דכורין]. (ובו י"ב סעיפים)
[קמד] והנה הנהגת הז"א הנ"ל נקרא גם כן ישראל. ויש בזה עוד הנהגה שנקרא יעקב. וכן הנהגת המלכות נקרא רחל. ויש עוד הנהגה שנקרא לאה (עיין בסעיף ב').
[קמה] ענין לאה ורחל שנאמר בבחינת מלכות, כתב הגר"א ז"ל בליקוטיו שבסוף ספר ספרא דצניעותא: לפי שיש שני בחינות במלכותו יתברך, הא' מצד שאנו ממליכין אותו, שזהו תכלית כל העבודה [פירוש, שאנו מקבלים עול מלכותו, אפילו שאינו עושה לנו נסים, וכמו שאמרו חז"ל (ראש השנה טז, א): אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, ופירוש מלוכה, היינו שמקבלים עבודתו ברצון טוב, כמו שכתב הגר"א ז"ל במשלי], וזאת נקראת רחל. אבל בחינה השניה, כשנתגלה מלכותו בעולם מצד אותות, כמו במצרים ולעתיד לבוא, והוא גאותו של הקב"ה, והוא נקרא גם כן ענו כידוע, וכמו שאמרו: כל מקום שאתה מוצא גדולתו וכו'. וכן בז"א ב' בחינות, מציאותו יתברך שאנו דבוקים בו, ומודים במציאותו, זהו יעקב [פירוש, שמתנהג הנהגת שכר ועונש, באופן שאינו ניכר ההנהגה כל כך שהוא מהשם יתברך, רק אנו יודעין ומאמינים בזה שהוא ממנו]. והבחינה השנית מצד הגלותו כנ"ל, עכ"ל הגר"א ז"ל שם. ובחינה שניה נקרא

ישראל. והעיקר היא הנהגה מצד הגלותו כנ"ל. אבל בבחינת מלכות, יותר עיקר הנהגה שנקרא רחל. וכן כתב הגר"א ז"ל שם עיין שם באורך (ועיין ביאורי הגר"א על רעיא מהימנא שבסוף ח"א מהזוהר ויחלום כו' ע"ש).

[קמו] וידוע שאברהם אבינו תיקן מדת החסד, ויצחק מדת הגבורה, ויעקב מדת התפארת, ההנהגה הממוצעת. לכן נקרא לפעמים גם כן החסד אברהם, והגבורה נקרא לפעמים יצחק, והת"ת שהיא ההנהגה הממוצעת, נקרא לפעמים ישראל ויעקב בחי' הנ"ל, (ועיין זוהר ורעיא מהימנא אמור דף צ"ט וק') [ובאשר בדור המדבר היתה הנהגה נסית באופן אחר מיתר הזמנים, נקרא להההנהגה ההיא בשם אחר – לאה דור המדבר].

[קמז] והנה הנהגת המלכות היא יותר דין מהנהגת הז"א, וכמו שכתבנו למעלה, שלכן נקראת נוקבא. והתחתונים, הם מתנהגים – על פי הרוב – על פי הנהגת המלכות. והז"א, שהוא הנהגת המשפט, מכל מקום הוא יותר זכות ממלכות, שהיא צדק (עיין אדרא זוטא דף רצ"א ב' ורצ"ב). ונאמר גם זה על דרך שאמרו חז"ל: מתחלה נברא העולם בדין, ראה שאין העולם מתקיים, שיתף עמו מדת הרחמים, וכמו שכתבנו לעיל, שזה תלוי בהזכות. לכן, אם התחתונים זוכים, משתתף הנהגת הז"א, שהוא רחמים בערך המלכות, עם המלכות, ואז טוב. אבל אם ח"ו מתפרד השיתוף, והעולם מתנהג על פי המלכות בלבד, אז העולם בדין ח"ו. וכמבואר בזוהר האזינו באדרא זוטא שם ע"ש.

[קמח] וזהו ענין זיווג המוזכר בספרים – זיווג ז"א למלכות כנ"ל, היינו שיתוף הרחמים, והיינו, כשמתחלה משתתף הנהגת החכמה והבינה להנהגת הז"א, וממילא נעשה הנהגת המשפט של ז"א ממוזג (ו)[ב]רחמים. ואחר כך ישתתף הז"א עם הנהגת המלכות, ואז יהיה חסד וטוב בעולם.

[קמט] והנה, הנהגת המלכות, בזה נכלל שיתפרסם מלכותו בעולם, ושמו הגדול יתקדש בעולם. הנה, לפי מה שנתן הבחירה לבני האדם, זה יש בידם ותלוי במעשיהם, לקבל עול מלכותו באהבה, ולעבדו כראוי, ולקדש שמו ושיתפרסם שמו לטובה. ועל ידי מעשיהם, גורמים תיקונים בכל העולמות. ועל ידי זה ישרה שם שכינתו וקדושתו, וממילא הנהגת המלכות תתגלה ותהיה באופן היותר טוב. אבל אם ח"ו להיפך, הוא להיפך. לכן נאמר בדרך משל, שזיווג וחיבור הז"א עם הנוקבא, היינו מדת הרחמים שהוא ז"א, עם מדת הדין שהיא המלכות, תלויה לפי מה שהיא על ידי מעשה התחתונים (ועיין בספר קל"ח פתחי חכמה מן סימן קל"ו עד קל"ח ע"ש). ונקראו העולמות ענפי המלכות, ונקרא שהיא מתוקנת על ידיהם וכנ"ל.

[קנ] וכן ביתר ההנהגות, מוזכר גם כן ענין זיווג, היינו ענין חיבור הרחמים והדין. שמהנהגה הראשונה התחיל חיבור מ"ה וב"ן, היינו שיתוף הרחמים והדין, ומשניהם יצא התולדה – היא ההנהגה האחרת המשותפת משניהם. וכמו שכתב בהגהה שבריש נפש החיים דף ז', וז"ל: זיווגים – מודעת שהוא רק משל על חיבור ענינים רוחניים, כענין אדם המחבר תחלה בשכלו ב' סברות בשכל, ומחיבור ב' הסברות נולד לו סברה חדשה, על פי הקדמות שני הסברות הראשונות, עכ"ל שם. והוא על דרך הנ"ל (ועיין קל"ח פתחי חכמה מסימן ס' עד ס"ו, וסימן ע"ג ע"ש).

[קנא] עוד יתבאר ענין זיווג המוזכר, על פי המבואר בנפש החיים שער ב' בארוכה, שעיקר הכל תלוי לפי התחברותו יתברך עם העולמות שברא, והתגלותו עליהם, או ח"ו התרחקותו מהם, והסתר פניו מהם ח"ו. וכל זה לפי זכות התחתונים, וכמו שהאריך שם (ובשער א').

[קנב] והנה, העולם הראשון מהנבראים, והעליון, הוא עולם הבריאה, וכמו שיתבאר בס"ד. וכתב הגר"א ז"ל בספרא דצניעותא פ"ד ד"ה כד נחית כו', בזה הלשון: ועולם הבריאה בכללה, הוא נוקבא לעולם האצילות כו'. וכתב שם עוד, שעל ידי חטא האדם כו' ע"ש, וכן למעלה נתפרדה הבריאה מאצילות, וזהו הפירוד דמטרוניתא מבעלה, בכמה מקומות בזוהר ותיקונים כו' עכ"ל הגר"א ז"ל ע"ש. וכתב (במקום אחר) שלכן נקרא הבריאה מטרוניתא, לפי שהוא העולם העליון והראשון מהנבראים והנפרדים. ולכן נקרא אֵם, שמטרוניתא, פירושו – אֵם בלשון תרגום. ועל דרך הנ"ל הוא הזיווג כביכול, וכמו שמורגל במקרא גם כן לקרות להשם יתברך הבעל, וכנסת ישראל לשון נקבה, [לפי שהם] המקבלים, ועל דרך הנ"ל, והכל לפי הענין.

[קנג] והנה, למען יהיה חיבור ושיתוף הרחמים להדין, או חיבור השם יתברך להעולמות, נצרך לזכות מלמטה, ועל ידי זה יבוא החיבור וגם ההשפעה מלמעלה. וכמו שכתוב: "אמת מארץ תצמח כו' גם ה' יתן הטוב" כו'. ונקרא הזכות וההתעוררות הבא מלמטה – מיין נוקבין [מים, פירוש – חסד, ונוקבא הוא המקבל כנ"ל]. וההשפעה הבאה על ידי זה נקרא מיין דכורין. פירוש, החסד הבא מן המשפיע, שנקרא זכר, וכנ"ל.

[קנד] ועולם הבריאה, שהוא מטרוניתא הנ"ל, נקרא גם כן לפעמים מלכות (ועיין ספר מגיד מישרים פרשת דברים, מה שכתב על כל מה שכתב בעל המחבר ספר שערי אורה, בענין המלכות ע"ש).

[קנה] וכתבנו למעלה שהמלכות לפעמים במצב לא טוב, ששכינתו מסתלקת מתחתונים, ואז נקרא שהיא רק כנקודה אחת. ולפעמים, כשמלכותו מתגלה בכל התרי"ג

חלקי הבריאה, אז נאמר שהיא פרצוף שלם לכל תרי"ג, וכמו שכתבנו לעיל (פרק ב סעיף י"ח וכו'). לכן יש באדם גם כן בזה רמזי עטרת הברית, הוא רמז למלכות כשהיא במדרגה הקטנה וכנ"ל, וכמו שכתבנו לעיל (פרק א סימן ל"ב ע"ש). וגם היה רמז בבריאת אדם הראשון, שהיתה אשה דבוקה מאחוריו – הוא רמז על הנהגת המלכות כשמתפשטת לכל חלקי הבריאה, ונקראת פרצוף כנ"ל. וכן בענין מה שהיה באדם הראשון, שמתחלה היתה עמו מאחוריו, ואחר כך ננסרה ממנו להיות בפני עצמה, ובאה אחר כך אליו פנים בפנים כו' – יש בזה רמזים הרבה בסתרי ההנהגה. גם יש בזה רמז להמטרוניתא הנ"ל, שהוא עולם הבריאה הנ"ל. וכן באשתו של אדם הראשון יש רמז למטרוניתא הנ"ל, שהוא עולם הנפרדים וכנ"ל)ועיין בכללי חכמת האמת להרמ"ח לוצאטו ז"ל, שנדפס סוף ספר מלחמת משה, ד"ה ענין אחור באחור ופנים בפנים והנסירה כו', ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן קל"ה ע"ש).

פרק ח

פרק ח' - [בו יבואר חלוקות ההנהגות עד הנצחיות, ואדם קדמון, וענפיו, וא"ח"פ, ועולם עקודים, וצמצום, וקו]. (ובו כ"ו סעיפים)

[קנו] והנה, כפי חלקי ההנהגות כן המה גם כן חלוקת הזמנים. וששת אלפים שנה של עולם הזה, עיקר הנהגתם הם הנהגות ששה ספירות חג"ת נה"י כסדר. ואלף הששי הוא יסוד ומלכות, כמו שהאריך בזה הגר"א ז"ל (בפירוש ספרא דצניעותא פרק א, ע"ש ד"ה מלך השמיני הדר וכו'). והנהגת עולם הבא בכלל, הם הנהגת ג' ראשונות, וכמו שכתב הגר"א ז"ל (סוף ספר ספרא דצניעותא בליקוטיו). והנה, אלף השביעי יהיה הנהגה יותר עליונה משל ימות המשיח, וכמו שכתוב: "מזמור שיר ליום השבת [וכו'] שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (עיין אבות דרבי נתן פרק א, ועיין סנהדרין צ"ב ב', שהקב"ה עושה להם כנפים ע"ש, ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן מ"ט הבחנה י"ג). ואלף השמיני, הנהגה עוד יותר עליונה, וכמו שאמרו בסנהדרין (צ"ג ב'), שהקב"ה מחדש בהן את עולמו אחר שבעת אלפים שנה. ואלף התשיעי, עוד הנהגה יותר עליונה. ואלף העשירי, הנהגה עוד יותר עליונה, עד סוף האלף העשירי – שאז יתחיל הנהגת הנצחיות הטוב התכלית לעד ולנצח נצחים. והנה, גם מאלף השביעי והלאה נקרא בחינת נצחיות, שלא יהיה מיתה עוד (כן כתב בספר קל"ח פתחי חכמה סימן צ"ג). אבל עיקר הנצחיות נקרא כאן אחר אלף העשירי (עיין קל"ח פתחי חכמה שם).

[קנז] והנהגת הנצחיות שאחר אלף העשירי, אין לנו שום השגה בהם, והיא תכלית הכל. ונקרא להנהגת הנצחיות ההיא שם בפני עצמו, בשם אדם קדמון. לפי שההנהגה כוללת על כל תרי"ג חלקי הבריאה, לכן נקרא אדם. ונקרא קדמון, לפי שהיא ראשונה במעלה, וראשונה ועיקר – כי כל ההנהגות שיהיו עד אז, הכל המה אך הכנות להנהגת הנצחיות הנ"ל. והיא העיקר, וסוף מעשה במחשבה תחלה, והיא ברצון הראשונה.

[קנח] וכתבנו למעלה, שכל ההנהגה, שהיא רק הכנה להנהגה שאחר כך – שלפי שרצה בהנהגה המאוחרת, לכן הקדים את ההנהגה של זמן ההכנה – נקרא שהנהגת זמן הכנה נשתלשל מן ההנהגה אחרונה, והיא ענף ממנה. ולכן, נאמר שכל ההנהגות מתחלה עד סוף אלף העשירי, כולם הם ענפים ומשתלשלים מן ההנהגה שנקרא אדם קדמון הנ"ל (כל הנ"ל נלמד מכמה מקומות בספר קל"ח פתחי חכמה, ובספר פתחי חכמה ודעת דף כ"ד, ע"ש).

[קנט] וכל ההנהגות עד אז לפי הזמנים, הם סך הכל ששה: אלף העשירי, והתשיעי, והשמיני, והשביעי, הרי ד' הנהגות. והנהגת עולם הזה – אמרנו לעיל שהם שנים. היינו, שמתחלה יצאה בבחינת שם ב"ן – הדין הגמור – שנקרא עולם התוהו, ועולם הנקודים. ואחר כך שיתף הרחמים, שהוא שם מ"ה הנ"ל, ונעשה עולם התיקון הנ"ל. ושני הנהגות אלה, עם הד' הנ"ל, הם ששה. וכולם נקראו ענפים, שנשתלשלו מן הנהגה שנקרא אדם קדמון הנ"ל. (ועיין ספר מלחמות משה דף י"ב, ע"ד, וביאור הגר"א ז"ל על ספרא דצניעותא פרק ה ד"ה יוד בלחודאי שיתנהג עד עשר אלף שנין ע"ש).

[קס] וכתבנו למעלה (פרק ג סעיף יו"ד וי"ז), שהם ד' שמות: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, ונקרא גם כן: טעמים, נקודות, תגין, אותיות. ולכן נאמר שהנהגת אלף העשירי, הוא בחינת שם ע"ב, ונקרא טעמים. שלשה הנהגות – אלף התשיעי והשמיני והשביעי, הם בחינת שם ס"ג, שנקרא נקודות. והנהגות עולם הזה – הדין, והתיקון – הם מ"ה וב"ן כנ"ל (כן כתב בספר פתחי חכמה ודעת דף כ"ד).

[קסא] ושלשת ההנהגות – אלף התשיעי והשמיני והשביעי, שנקראו ס"ג, נקודות – נחלק לשלשה בחינות. והיינו, שלעיל כתבנו שכל אחד מהנ"ל נחלק עוד לארבעה, ונקראו בשמות הללו. בדרך משל: ס"ג ונקודות נקראו טעמים דנקודות, נקודות דנקודות, תגין דנקודות, אותיות דנקודות. ולכן, ס"ג הנ"ל נחלק לבחינת והנהגות ג' אלפים הנ"ל – נקרא שהם טעמים דנקודות, או נקראים טעמים דס"ג (ובחינות הנשארים דס"ג, המה משתתפים להנהגת העולם הזה. לכן נקרא שם ב"ן עולם התוהו הנ"ל, עולם הנקודים, היינו, נקודות דס"ג הנ"ל). והטעמים נחלקים לשלשה מדרגות, ונקראו: טעמים עליונים,

טעמים אמצעים, וטעמים תחתונים, לפי שגם בטעמים של ספר תורה יש טעמים הרשומים למעלה מן האות, וטעמים הכתובים בצד האות, כמו פסיק וכדומה, וטעמים שהם תחת האות.

[קסב] ונאמר לפי זה, שג' אלפים, שהם התשיעי והשמיני והשביעי, שהם בחינת ס"ג, המה: אלף התשיעי – טעמים עליונים דס"ג, והשמיני – טעמים אמצעים דס"ג, ואלף השביעי – טעמים תחתונים דס"ג.

[קסג] ובאשר הששה הנהגות הנ"ל המה ענפים מהנהגה שנקרא אדם קדמון כנ"ל, נאמר בזה עוד דרך משל, לשׂבר את האוזן, ונקרא להם שם – בדברים שיש בראשו של אדם מקומות שיוצא ממנו הארה לחוץ, והמה בדרך משל לשׂבר את האוזן. והנה בהנהגת אלף העשירי – ע"ב הנ"ל – אין לנו שום השגה לדבר. ונאמר בדרך משל, שהוא כמו גולגולת שבראש הסתום, ובשערות שלו. ולהנהגת הנשארים, הנה יש חמשה דברים באדם שנקח אותם למשל, והם: ראיה, שמיעה, ריח, דיבור – או הארת עין, אוזן, חוטם, פה. וגם במצח יוצא לפעמים הארה, כמו שהיה במשה רבינו עליו השלום, שהיה קרן אור [ב]פניו. או כמו שכתוב במדרש בפנחס, כשרוח הקודש שורה עליו, היה פניו מאיר כלפידים, ונקרא הארת המצח. (עיין קל"ח פתחי חכמה סימן ל"א ע"ש).

[קסד] לכן, בדרך משל, נחלק הענפים הנ"ל – החמשה הנהגות הנ"ל – באופן זה: הנהגת אלף התשיעי – הוא בחינת שמיעה ואוזן, הנהגת אלף השמיני – בחינת ריח וחוטם, הנהגת אלף השביעי – בחינת דיבור ופה, הנהגת הדין של שם ב"ן הנ"ל של עולם התוהו – בחינת ראייה ועין, הנהגת השם מ"ה שנתוסף אחר כך – שיתוף הרחמים ועולם התיקון – הוא בחינת הארת המצח הנ"ל (לפי שהוא בא בתוספות וכנ"ל. כל הנ"ל הם ענפי הנהגה שנקרא אדם קדמון. ונקראו בשמות הנ"ל בדרך משל, וכמו שמפורש בעץ חיים ריש שער אח"פ (עץ חיים שער אוזן חוטם פה פרק א), שהוא רק משל לשׂבר את האוזן ע"ש).

[קסה] העולה מהנ"ל, שההנהגות הזמניות, שהם ענפי הנהג(ו)ת הנצחיות שנקרא אדם קדמון הנ"ל, המה נקראו בסדר זה בקיצור. הנהגת אלף העשירי – ע"ב הכולל, טעמים הכולל – הוא נעלם כמו שערות מהגלגולת. הנהגת אלף התשיעי – ע"ב דס"ג, בחינה ראשונה, טעמים עליונים דנקודות – שמיעה, אוזן. הנהגת אלף השמיני, ע"ב דס"ג, בחינה שניה, טעמים אמצעים דנקודות – ריח, חוטם. הנהגת אלף השביעי – ע"ב דס"ג, בחינה שלישית, טעמים תחתונים דנקודות – דיבור, פה. הנהגת דין של עולם הזה – שם ב"ן הכולל, אותיות הכולל – ראיה, עין. הנהגת שיתוף רחמים – שם מ"ה הכולל, תגין הכולל – הארת המצח.

[קסו] הנהגת אלף השביעי הנ"ל, שנאמר על זה בגמרא סנהדרין (צ"ב): הקב"ה עושה להם כנפים כו', שיהיה אז הרוחניות יותר, אבל מכל מקום, לא יהיה עוד חידוש העולם החדש. לכן נדרש בהנהגת אלף ההוא, שנקרא פה כנ"ל, שיש שם בחינת כלי – אבל פחות, שיהיו עשרה ספירות אורות, ורק כלי א' (וכמו שכתבנו למעלה – ענין אור וכלי). גם נדרש שם התפשטות וסילוק, שנקרא מטי ולא מטי, וגם נקרא עולם העקודים.

[קסז] אבל בהנהגות של יתר האלפים, לא נדרש שם כלי כלל – מה שיהיה אחר אלף השביעי, שאז יחדש ה' עולמו.

[קסח] עולם התיקון נקרא עולם הברודים. ולכן הם כסדר: אלף השביעי – שהוא עולם העקודים, עולם התוהו – עולם הנקודים כנ"ל, עולם התיקון – עולם הברודים. ולפי סדר הזמן, הוא מהופך ממה שהוא לפי הנדרש לפי המעלות וכנ"ל – שסוף מעשה במחשבה תחלה (ועיין זאת בספר מלחמת משה, דף י"ב, ע"ג וע"ד), שמתחלה נדרש ההנהגות העיקריות, ואחר כך נדרש ההנהגות שהם הכנות להם.

[קסט] והנה, הנהגת הנצחיות הנ"ל, שפניו נקרא אדם קדמון, נדרש בו גם כן חלוקת עשר ספירות. וספירת המלכות של ההנהגה הזאת, שהיא חלק העשירית, היא הנהגה בפני עצמה, ונקראה בשם בפני עצמו – נקרא עתיק, ונקרא רישא דלא אתיידע.

[קע] והנהגה הזאת, הוא המעבר מן הנהגת הזמן אל הנהגת הנצחיות, עיין ביאור זאת בקל"ח פתחי חכמה (סימן צ"ז צ"ח צ"ט). והיינו, שכל ההנהגות של מעשה המצות בעולם הזה, עושים פעולות ותיקון. ומקיבוץ כל התיקונים של עכשיו שנעשה ברוחניות על ידי ההנהגות של זמנים אלו, יהי מסודר אחר כך ההנהגה בנצחיות. כי כל המעשים שנעשו, נשאר תיקוניהם קיימים, ונרשמים הדברים. ובסוף כל הסיבוב יהיה התיקון השלם על פי כל מה שנעשה. וכדי שיוכלו המעשים של עתה לעשות פעולה בנצחיות שאחר כך, צריך לזה מדרגה א' באמצע – נוטלת המעשים בעולם הזה, ומביאה אותם להקבע על פיהם, עניני עליות להנצחיות. וההנהגה הזאת נקרא, המעבר מן הזמניות אל הנצחיות (ועיין כל זה באריכות בקל"ח פתחי חכמה סימן ע"ח צ"ז, ועיין עוד שם בסימן ע"ט, פ"ז, צ"ח, צ"ט ע"ש).

[קעא] גם נאמר, שהמלכות דאדם קדמון הנ"ל מתלבשת בהנהגת הכתר, שהנהגת הא"ק ומלכות דא"ק, שהוא הנצחיות, הוא יותר חסד ורחמים, ועל דרך התלבשות שזכרנו למעלה, החסד בבחינה שלמטה.

[קעב] וכתבנו למעלה, שבכתר שבכתר יש ז' תיקונים שנקראו תיקוני דגלגלתא. והם נעשים על ידי הנהגת העתיק ורישא דלא אתיידע הנ"ל, שמתלבש בו. והיינו השבעה

תחתונות של מלכות דא"ק הנ"ל – חג"ת נהי"ם שלו – מתלבשים בשבעה תיקונים הנ"ל, כמבואר זאת בעץ חיים (עץ חיים שער א"א פרק ב) (ובביאור הגר"א על ספרא דצניעותא פרק א, מבואר זאת באורך בקצת שינוי ממה שכתב בעץ חיים ע"ש), (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן ק"ב ע"ש). וכן מתלבש העתיק הנ"ל גם ביתר בחינות האצילות [וענין התלבשות כבר נתבאר לעיל], (וכן כתב הגר"א ז"ל שם, ובעץ חיים פרק ז ע"ש). וכתבנו למעלה שנדרש תלת רישין בכתר. ולפעמים נדרש רק תרין רישין בכתר, ועם רישא דלא אתיידע הנ"ל, נחשב ג' רישין. והם: רדל"א הנ"ל, וגלגלתא, ומוחא, שנקראו רישין דכתר, וכמו שכתבנו למעלה (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן צ"ו, ק"ב ע"ש).

[קעג] ובדרך כללות האצילות, נחשב העתיק, והארך אנפין, שניהם שני בחינות שבכתר. וכשמתנהג כביכול בהנהגת שניהם, נקרא עתיקא קדישא. וכמו שכתבנו למעלה, שנקרא כביכול על שם פעולותיו. ועניני אדם קדמון שזכרנו למעלה, נקראו בספרי הראשונים צחצחות.

[קעד] והנה, כל ההנהגות שבכל העולמות, לפי ערכנו המה, בגבול ותכלית. היינו, העולמות הנודע[ים] לנו, אף על גב שהשם יתברך הוא כל יכול, והיה יכול לברוא עולמות גם בלתי גבול, אבל לא רצה. רק בחר לו כביכול, לעזוב במקום זה הנהגת הבלתי תכלית, ולברוא עולמות בעלי תכלית.

[קעה] והנה, לעיל כתבנו שהשם יתברך נקרא על שם פעולותיו, וכשמשתנה פעולתו, אז נאמר בדרך משל שנסתלק שם זה ממקום זה. וכן כאן, כשהוא מתנהג בפעולותיו לברוא ברואים בלתי תכלית, אז היינו קוראים אותו אין סוף. וכשעלה ברצונו יתברך לברוא העולמות שהם בגבול, נקרא בדרך משל שנסתלק הא"ס ממקום הזה, ונתן מקום להעולמות, שהם בגבול ותכלית – ורק הניח רושם מהנהגתו. אבל לפי ערכנו, הרושם הוא בתכלית. וזה נקרא בדרך משל: צמצום אין סוף ב"ה. וזה ההנהגה גורמת דין. שאם היתה בלתי גבול, היה גם הטוב בלתי גבול (ומבואר כל זה בקל"ח פתחי חכמה, מסימן כ"ד וכ"ו באריכות ע"ש). ומכל מקום, שיתף גם מדת הרחמים, ונקרא קו אחד מבחינתו הטוב הכניס ברשימו הנ"ל, ומזה נסדר כל דרכי הנהגותיו (ועיין נפש החיים שער ג' מפרק ז' והלאה, מבאר באורך ענין צמצום וקו ע"ש).

[קעו] וההנהגה הראשונה שנסדר מחיבור הקו והרשימו, הוא הנהגה שיהיה בנצחיות דוקא, אחר כל ההכנות שיהיו מקודם. והיינו הנהגת הנצחיות – שנקרא אדם קדמון, וכמו שכתבנו לעיל. וענפים שלו: ע"ב, ס"ג כמו שכתבנו לעיל. ואורות אוזן, חוטם, פה, וכמו שכתבנו לעיל. ואחר [כך], הנהגת שם ב"ן, שנקרא עולם התוהו, עולם הנקודים.

ואחר כך, הנהגת מ"ה – שיתוף הרחמים להנהגת הב"ן – ונעשה עולם התיקון, וכמו שכתבנו לעיל. ואחר כך, אחר התיקון, נסדר הכל כסדר העתיק הנ"ל, שהוא מלכות דא"ק, ותיקוני הכתר, הז' תיקונים, והי"ג תיקוני דיקנא שנתבארו לעיל. ואחר כך, עניני החכמה, שנקרא אבא וישראל סבא. ואחר כך, עניני הבינה, שנקרא אימא, ותבונה. ואחר כך, עניני הששׁ ספירות חג"ת נה"י, שנקרא זעיר אנפין, ונקרא ישראל, וגם הנהגה שנקרא יעקב. ואחר כך, הנהגת המלכות, הנהגה שנקרא רחל, והנהגה שנקראה לאה – הכל כמו שנתבאר למעלה. על זה הסדר הולך ומסודר ספר העץ חיים ע"ש.

[קעז] וכל הנזכר עד כאן, מדובר הכל בעניני הנהגות שנקראו עולם האצילות. ואף על גב שכתבנו קצת הסבר על ראשי הדברים, אבל מה שהאריך בכל זה בספר עץ חיים, ויתר ספרי האר"י ז"ל, הכל משל, ונכתבים בלשון משל. וכמו שכתב בנפש החיים שער ג' פרק ז, וז"ל: ומודעת שכל דברי האר"י ז"ל בנסתרות, משל הם, עכ"ל.

[קעח] וז"ל הרב חיים ויטל ז"ל בעצמו, בספרו שער ההקדמות בהתחלתו, בזה הלשון: ואמנם דבר גלוי הוא, כי אין למעלה גוף ולא כח הגוף חלילה. וכל הדמיונות והציורים אלו, לא מפני שהם כך ח"ו. אמנם לשכך את האוזן, לכשיוכל האדם להבין הדברים העליונים, הרעיונים הבלתי נתפסים ונרשמים בשכל האנושי, לכן ניתן רשות לדבר בבחינת ציורים ודמיונים, כאשר הוא פשוט כו' וכמו שאמר הכתוב: "כי לא ראיתם כל תמונה", וכאלה רבות. ואמנם, יש עוד דרך אחרת כדי להמשיל ולצייר בה הדברים העליונים, והם בחינת כתיבת צורת האותיות. כי כל אות ואות מורה על אור פרטי עליון. וגם תמונה זו, דבר פשוט הוא, כי אין למעלה לא אות ולא נקודה. וגם זה דרך משל וציור לשכך את האוזן כנזכר, עכ"ל הררח"ו ז"ל שם. (ומובא בעץ חיים החדשים, היכל א"ק ענף ג').[13]

[קעט] ויעויין בהודעה ואזהרה שנדפס בהתחלת ספר העץ חיים החדשים, ע"ש. וזה לשונו בספר קל"ח פתחי חכמה סי' ז': זה ודאי שכל כך דברים שאנו מזכירים בספירות – דברי צורה וגשמיות, אי אפשר להיותם כך בשום פנים, כי זה היה ככפירה ח"ו, ומקרא מלא הוא: "כי לא ראיתם כל תמונה" כו' ע"ש מה שכתב בזה. ותוכן הדבר על פי מה שכתב הרמב"ם, הלכות יסודי התורה פרק ז, שהיה נראה להנביאים ומודיעים להם ענינים על פי משל, כמו מקל שקד שראה ירמיה. כן על דרך זה, כשהיה רוצה יתברך להודיע להנביאים את עניני הנמשל, היה מראה להם [ב]מראות נבואה את משלים האלה על דרך מקל שקד שראה ירמיה וכו'. ועיין שם בקל"ח פתחי חכמה סימן ח' וט'. וכן

[13] אולי הכוונה לעץ חיים/שער א/ענף ג. לא בטוח. יש הרבה שערים בהיכל אדם קדמון.. -- ויקיעורך

כתב בספרו חוקר ומקובל, בד"ה ואיזה פירוש כו' והרי כבר תרצת וכו' ע"ש, ובספרו דעת תבונות דף ל"ה ול"ו: אבל בעצם משל הוא, כמו מקל שקד של ירמיה, שלא היתה אז בריאה חדשה מקל שקד, רק שכן היו מראים להנביאים להבינם את הפתרון, ועיין שם. אבל מכל מקום, נראה לפי עניות דעתי, שלא בכל המשלים שהוזכרו בספרים שייך לומר כן.

[קפ] ויש עוד טעם להמשלים - לפי שבעניני הבריאה כן הוא. בדרך משל, עגולים ויושר, נמצא כן בעולמות הנבראים, הרקיעים כמו עיגולים, ומה שבתוכם בחינת יושר. וכן הרבה משלים, שכן הוא באדם שמרמזים עליהם. או שייך זאת על העולמות הנבראים המתנהגים מהם. והכל לפי הענין. ולכן הוזכרו באותן המשלים. או שנרמזו סודות האלה בהתורה, בהמשלים האלה. וגם לפי שיש טעמי מצות הרבה, על פי המשלים האלה שבמעשה המצות כן המה. ובכלל, המשל מקובל גם כן. אבל הלומד בספר עץ החיים, צריך להזהר ולדעת שאך סגנון המשל לבד נמצא שם, וכמו שכתב בנפש החיים שם כנ"ל: ומודעת שכל דברי האר"י ז"ל בנסתרות משל הוא, עכ"ל, וכנ"ל.

[קפא] ובספר חוקר ומקובל מבואר, שסדר הלימוד בזה - ללמוד מתחלה סגנון המשל לבד (אשר על זה סידר את העשרה פרקים שלו שמה), ואחר כך ללמוד את סגנון הנמשל. והמחבר - שם, ובקל"ח פתחי חכמה, קורא את המשל "מראה", ואת הנמשל "פתרון", וכנ"ל, לפי שבמראה הנביאים היו. וראשי פרקים מן הנמשל, נמצא מעט בספרו חוקר ומקובל, ובספרו קל"ח פתחי חכמה באיזה מקומות [ובספר החדש פתחי שערים יעוי"ש]. וצריך המעיין להבין בהם, מקום שמדברים באמת עניני הנמשל, למקום שמדברים גם כן על דרך סגנון המשל לבד. ואך, מה שכתבו בעולמות בריאה, יצירה, עשיה - יש בהם מה שמדובר בהנבראים עצמם, ובהם יש דברים שאינם למשל, וכמו שיתבאר בס"ד. והרוצה ללמוד את סגנון המשל מספר עץ חיים, להקל עליו, העצה היעוצה לפניו - שילמוד מתחלה רק את המקומות שנרשם עליהם מהדורא תנינא לבד (או בראשי תיבות: מ"ת), וידלג הכל מה שלא נרשם עליו מ"ת. וכן יתנהג בכל הספר, ואחר כך, ישוב ללומדו יתר הדברים. ויתחיל בשער הראשון, במקום שנרשם עליו מהדורא תנינא, עד סוף הענף.

ואחר כך ילך לשער טנת"א בתחלתו, עד מקום שנרשם עליו מ"ב, וידלג משם עד פרק ב שם, ובפרק ג ידלג עד שער העקודים, וכן בכל הספר.

פרק ט

[**בו יבואר עולמות, בריאה, יצירה, עשיי', והיכלות, ונשמות**] (**ובו ל"ב סעיפים**)

[קפב] והנה, עד כה דברנו מההנהגות ודרכי השם יתברך, אשר רצה השם יתברך להתנהג בהם, ורצונו והשגחתו הידוע מצד פעולותיו, והשמות שנקרא לפי פעולתו. וכל הנ"ל נקרא עולם האצילות. ונקרא עולם – לשׁבר את האוזן, ובדרך משל. ונתחיל לדבר מהעולמות שברא השם יתברך.

[קפג] והעולמות שברא השם יתברך בכלל, הם שלשה: עולם הבריאה, עולם היצירה, עולם העשיה. ועם עולם האצילות הנ"ל, הם: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה.

[קפד] עולם הבריאה הוא עולם העליון, ונחלק לשבעה היכלות. ומבוארים בארוכה בזוהר פקודי מן דף רמ"ה ע"א עד רס"ב, ובזוהר בראשית מן דף מ"א ע"ב עד מ"ה ע"ב. ומבואר שם בפירוש הגר"א ז"ל באריכות, ומועתקים ללשון הקודש בספר פרדס רימונים שער ההיכלות. והם משרתי עליון במדרגה עליונה. נקראו רוחין, ונהורין, וחיות הקודש – ממונים על דברים ידועים, כמבואר שם. ושמות ההיכלות ממטה למעלה, הם: לבנת הספיר, עצם השמים, נוגה, זכות, אהבה, רצון, קדשי קדשים.

[קפה] והנה, לפי חלוקות ההנהגות שנתבארו למעלה, כן ברא ה' יתברך את העולם למחלקותיו, שיהיה כל חלק ממונה על הנהגה אחרת. ולכן, שבעה היכלות הנ"ל, הם נגד הנהגות העשר ספירות כסדר הזה – כסדר שמבוארים בזוהר שם.

[קפו] היכל הראשון ממטה למעלה נקרא היכל לבנת הספיר, נגד הנהגות יסוד ומלכות. ובו הממונים על הנשמה הבאה – לדונה, אם לקבלה או לדחותה. ועל התפלות, אם לקבלם או לדחותם. ולהעלות לזכרון התורה שנלמדה אחר חצות הלילה, ועוד דברים. ונתבאר בזוהר פקודי (רמ"ה רמ"ו). והיכל זה נקרא היכל יוסף הצדיק.

[קפז] היכל השני נקרא היכל עצם השמים, נגד ספירת ההוד. ושם ממונים על הרוגי בית דין, ליתן להם תנחומים, לפי שנתכפר עוונם בעונש הבית דין. ועל הנהרגים מאומות העולם, לחוקקם לזכרון להנקם עבורם. והמדקדקים עם הצדיקים כחוט השערה, והממונים על המבעט ברבותיו ומשתמש בתלמיד חכם, ולשלם שכר טוב לרודפי החכמה, וממונים על עוד דברים. ונתבאר בזוהר פקודי (רמ"ו, רמ"ז). ונקרא היכל הנביאים.

[קפח] היכל השלישי היכל נוגה, נגד הנהגת הנצח. וכאן ממונים על המלחמות, ועל הרפואות, ולדין על שאר דברים, זולת החיים – שנידון בהיכל הזכות, ולחתום כל הדינים ביום כיפור אחר תפילת מנחה, ועל המחוייבים להתנדות – לנדותם ח"ו, ולשלם שכר

טוב למשכימים לבית הכנסת ולמתפללים כראוי, ולהולכים לדבר מצוה, ומבקרים חולים ומחזירין אותם בתשובה, ויתר מצוות בהליכה ברגלים, ולמביאים בניהם לבית הספר. וממונים על עוד דברים, ונתבאר בזוהר פקודי (רמ"ח, רמ"ט, ר"נ). ושני ההיכלות הנ"ל המה היכלי הנביאים.

[קפט] היכל הרביעי נקרא היכל הזכות. שם הבית דין של מעלה, הממונים לדון את העולם, והוא נגד הנהגת הגבורה. ובאשר בדין צריך לפתוח בזכות, לכן נקרא היכל הזכות. ושם ממונים לברך את המענגים את השבת, וכן להיפך ח"ו, למי שאינו מענגו כראוי. ושם הממונים להעיד על מעשה בני אדם. והיכל זה נקרא היכל יצחק. ומבואר בזוהר פקודי (דף רנ"א, רנ"ב).

[קצ] היכל החמישי נקרא היכל אהבה, נגד הנהגת החסד. ושם ממונים ללמד זכות על ישראל, ולהכניס אהבה בין ישראל למקום. וממונים על עובדי ה' באהבה, ועל העושים חסד. וממונים על סודות התורה. ושם הנשמות קודם שבאו לעולם.[14] והוא היכל אברהם, ונתבאר בזוהר פקודי דף רנ"ג.

[קצא] היכל הששי הוא היכל הרצון,[15] נגד הנהגת תפארת (וכאן הת"ת גבוה וקודם לחסד ולגבורה). ושם הם הארבעה[16] מלאכים, שהם: מיכאל מדרום וימין, מבחינת החסד. גבריאל מצפון ומשמאל, מבחינת הדין. רפאל מצד מזרח (הנהגה ממוצעת בין חסד לדין). אוריאל מצד מערב, ולפעמים נקרא נוריאל (והוא הנהגה ממוצעת, וכשנוטה יותר לחסד נקרא אוריאל,[17] וכשנוטה יותר לדין, נקרא נוריאל), וסימנים של המלאכים הנ"ל ארגמ"ן.

[קצב] וכל אחד מארבעה הנ"ל, יש תחתיו עוד שנים. הרי שלשה לכל צד, ובסך הכל – י"ב, כסדר הדגלים. לכן, יש עוד כנגדם הרבה דברים של י"ב, והם: י"ב אותיות פשוטות שנתבאר למעלה (סימן צ"ז), וי"ב מזלות, וי"ב חדשים, וי"ב שעות, ועוד הרבה דברים של י"ב המבואר בספר יצירה פרק ה' (ועיין ביאור הגר"א ז"ל על היכל ששי דהיכלות

[14] הג"ה, וגם עוד הרבה דברים. ועיין היכלות זוהר פקודי רנ"ג, וביאור הגר"א שם. ומה שנקרא בהיכלות זוהר בראשית די מ"ד ע"א היכלא דברקא, זה ההיכל, ע"ש למטה בהג"ה. [המעתיק].

[15] ג"ה, ונקרא גם היכל חוט השני. עיין היכלות הזוהר בראשית דף מ"ד ע"ב, וביאור הגר"א ז"ל, וקיצור פירוש הגר"א ז"ל שם ע"ש. [המעתיק].

[16] הג"ה, עיין היכלות הזוהר פקודי דף רנ"ג, רנ"ד, שיש להיכל זה ששה פתחים: די לדי רוחותיו, ואי למעלה, ואי למטה. ושם ממונים המלאכים שראשי תיבות שלהם ארגמ"ן. וגם ממונה אחד, ורזיאל שמו, והוא רוח שבהיכל הזה ששולט על כל ההיכל ע"ש. ועיין ביאור הגר"א ז"ל שם שהאריך בהיכל זה בענין שמות המלאכים והמשרתים, שהם י"ב, והדגלים שהם כנגדם ע"ש. [המעתיק].

[17] הג"ה, עיין ביאור הגר"א שם בהיכלות הזוהר פקודי רנ"ד אות מ"א בד"ה אבל תרין כוי ע"ש.

הזוהר פקודי ד"ה ת"ח רוחא כו'). ולפעמים נחשב אוריאל במזרח, ורפאל במערב, ועיין שם בזוהר רנ"ד א', וביאור הגר"א ז"ל שם ד"ה ואע"ג כו' [הטעם בזה].

[קצג] והארבעה הנ"ל, נקראו ד' פנים: פני אריה מימין, מיכאל, חסד; פני שור מהשמאל, גבורה, גבריאל; פני אדם – מזרח[18] כנ"ל; פני נשר – מערב כנ"ל. והיכל השישי הזה כולל עוד כל[19] ששה היכלות, ובכל אחד ממונים אחרים, ונתבאר כל זה בזוהר פקודי מן דף רנ"ג ע"ב עד דף רנ"ח. והיכל הנ"ל, שהוא היכל הרצון, הוא היכל יעקב.[20]

[קצד] היכל השביעי נקרא היכל קדש קדשים, נגד הנהגת כתר, חכמה, בינה. והוא גניז מאד, שאין שם השגת התחתונים. ושם שיעשוע ועונג הנשמות, שהשם יתברך משתעשע עמהם בגן עדן. והנבראים שבהיכל זה, קרובים יותר להשם יתברך מכל הנבראים. ולכן נקרא היכל זה כסא הכבוד. וששה היכלות שבהיכל הרצון הנ"ל, נקראו שש מעלות לכסא. ולכן נקרא עולם הבריאה בכלל – עולם הכסא. ונתבאר היכל זה בזוהר פקודי מן דף רנ"ח והלאה. וכל הנ"ל נקרא עולם הבריאה, ונתבאר כל זה שם.

[קצה] והמשכן הי' נגד היכל הרצון, והיכל קדשי קדשים. ובמשכן עשרה דברים, נגד העשר ספירות: כרובים, כפורת, ארון – נגד כתר, חכמה, בינה; ונגד היכל קדק"ד. מנורה מימין – נגד חסד, שלחן בצפון – נגד גבורה, מזבח הזהב באמצע – נגד ת"ת, כיור וכנו – נגד נצח והוד, מזבח העולה – נגד יסוד, החצר והקלעים – נגד מלכות (הגר"א ז"ל בהיכלות פקודי שם רנ"ה ד"ה על כל אינון כו').

[קצו] עולם היצירה, הוא תחת עולם הבריאה. ושם המלאכים שבראם השם יתברך להיות שלוחים למטה. ויש שם שבעה מדורין, והתחתונים למלאכים, ומדור העליון לנשמות. וגם הם נחלקו לפי הנהגות הספירות, על דרך שכתבנו בעולם הבריאה, שלכל הנהגה יש שלוחים אחרים. ונתבארו בזוהר בראשית מ"א ע"א. ועיין עוד שם ל"ח ע"א, ובביאור הגר"א ז"ל שם.

[קצז] ונקרא עולם היצירה – עולם המלאכים. ובזה העולם הוא המלאך מטטרו"ן, הנקרא שר הפנים, עם עשרה מיני כתות מלאכים, שנקראו בשמות בפני עצמם (עיין עץ חיים שער כללות אבי"ע פרק א). ועשרה כתות הם בעשר שמות שנקראו המלאכים, והם: חיות, אופנים, שרפים, כרובים, אראלים, תרשישים, חשמלים, אלים, מלאכים, אישים.

[18] הג"ה, ועיין היכלות פקודי רנ"ד, וביאור הגר"א ז"ל שם אות ל"ט, שעיקר מקום רפאל בצד מזרח, מכל מקום מתחלף לפעמים למערב, כי שמות המלאכים נקראים לפי פעולתם, ע"ש ביאור הגר"א ז"ל אות מ"א ד"ה אבל תרין אינון כו'. [המעתיק].

[19] אולי צריך למחוק מילת "כל"... -- ויקיעורך

[20] הג"ה, והוא סוד הת"ת [תפארת]. גם נקרא היכל משה, עיין היכלות הזוהר בראשית מ"ד ובהגר"א שם. [המעתיק].

וגם בעולם היצירה יש שם חיות הקודש. וארבעה פנים שראה יחזקאל, הם בעולם היצירה, כי יחזקאל ראה בעולם היצירה.

[קצח] עולם העשיה, הוא תחת עולם היצירה. ושם מלאכים במדרגה פחותה מן עולם היצירה. ובכלל עולם העשיה, הם הרקיעים שחושב בזוהר ויקהל דף ר"א ור"ב. ובכלל עולם העשיה, הם כל השבעה רקיעים שחושב בש"ס (חגיגה י"ב ע"ב): וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות. ובכלל עולם העשיה, כל עולם הזה התחתון, והארץ וכל אשר עליה – הכל נכללו בעולם העשיה. ובעולם העשיה, הוא המלאך סנדלפו"ן, עיין ש"ס (חגיגה י"ג ע"ב). ובעולם העשיה, הם האופנים שהוזכרו ביחזקאל.

[קצט] וגם עולם העשיה נחלק כנגד הנהגת העשר ספירות כנ"ל. הממונים המלאכים שבהם, וגם שבעה רקיעים שחושב בש"ס (חגיגה י"ב) – הם כנגד עשר ספירות, באופן זה: ערבות – נגד ג' ראשונות, כתר חכמה בינה; מעון, מכון – נגד חסד וגבורה; זבול – נגד תפארת; שחקים – נגד נצח והוד; רקיע – נגד יסוד; וילון – נגד מלכות. והארץ, הוא גם כן בכלל מלכות.

[ר] והנה, כתבנו למעלה, שאחר כך כל ספירה נחלקת גם כן לעשר ספירות. לכן, ברקיע השני – שנקרא רקיע – שהוא נגד יסוד, גם בו עשר ספירות, והם: החמה, והלבנה, והמזלות, וכל כוכבי לכת, שכולם נקבעו ברקיע השני, ונחלקים לעשר ספירות. וכל הנ"ל מבואר בדברי הגר"א ז"ל בפירוש לספר יצירה, ובהיכלות.

[רא] וכל מה שכתבנו בבריאה, יצירה, עשיה – הכל הם נבראים ממש. ומכל מקום נחלקו לעשר ספירות כנ"ל, ונקראו עשר ספירות דבריאה, עשר ספירות דיצירה, עשר ספירות דעשיה (כי ספירות הוא לשון מספר, וכמו שכתוב למעלה [טו] (טו)).

[רב] והנה, הנהגת השם יתברך שנחלק לעשר ספירות – אינו דומה הנהגתו על עולם הבריאה, כמו הנהגתו על עולם היצירה ועל עולם העשיה. אף על גב שבהשם יתברך אין בו שינוי, אבל מכל מקום כל עולם לפי ערכו, כן ראוי להיות הנהגה עמו, ולכן השינוי מסיבת המקבלים. ולכן, נחלקו ההנהגות גם כן, ונקראו בשמות בפני עצמן: עשר ספירות דבריאה, עשר ספירות דיצירה, עשר ספירות דעשיה. ובכלל, הם עשר ספירות, רק נחלקו מסיבת העולמות. בדרך משל, הנהגת החסד שבבריאה ויצירה ועשיה, הכל בכלל נקרא הנהגת החסד. אבל בפרטות, נתחלק חסד דבריאה וחסד דיצירה וחסד דעשיה, לפי שנתחלק לפי ערכם, וכנ"ל. ולכן, נקראו גם הנהגותיו יתברך: עשר ספירות דבריאה, עשר ספירות דיצירה, עשר ספירות דעשיה. וגם הנבראים בעצמם נקראו כן כנ"ל. ולכן צריכים הלומדים בספרים להבחנה גדולה, כשמוצאים שנדבר בבריאה, יצירה, ועשי',

במה הם מדברים – אם בהנהגת השם יתברך עליהם, או בעניני הנבראים בעצמם (ועיין חוקר ומקובל ד"ה דע שהדבר פשוט כו', ובד"ה כבר ראית כו' מבואר כל זה ע"ש).

[רג] וכמו שכתבנו למעלה, שכל הנהגה יש עליה שם בפני עצמה, שכשהוא מתנהג בהנהגה הזאת נקרא בשם זה, לפי שנקרא לפי פעולותיו. לכן, יש בהנהגות עשר ספירות דבריאה עשרה שמות בפני עצמם, ועל עשר ספירות דיצירה שמות בפני עצמם, ועל הנהגת עשר ספירות דעשיה שמות בפני עצמם. ומבוארים המה בעץ חיים שער השמות פרק ה, ע"ש. וגם על המלאכים נדרשים שמות לפי ההנהגות שממונים עליהם, על דרך הכתוב: "כי שמי בקרבו", (ועיין סנהדרין ל"ח).

[רד] ובדרך כלל אמרו, שהבריאה היא יותר על פי הנהגות הבינה – שהיא נגד ה' ראשונה שבשם. והיצירה על פי הנהגת הששה ספירות, שהם חג"ת נה"י, שנקרא הנהגת הזעיר אנפין – נגד ו' שבשם [כנ"ל בפרקים הקודמים]. והעשיה על פי הנהגת המלכות – שהיא נגד ה' אחרונה שבשם.

[רה] ולכן, נחשב לפעמים בכללות, עולם האצילות (שנתבאר למעלה שהוא נקרא עולם בדרך משל) – נגד יו"ד שבשם, והבריאה – נגד ה' שבשם, והיצירה – נגד ו' שבשם, ומלכות[21] – נגד ה' אחרונה שבשם.

[רו] ובספר שער הקדמות כתב, שמה שאמרנו, שבריאה הנהגת הבינה כו', היינו הנהגת המלכות. דאצילות – בינה שבמלכות, ויצירה – ז"א שבמלכות, ועשייה – מלכות שבמלכות. ועל פי זה נקראו כל העולמות בכלל הנהגת מלכות, וכמו שכתבנו למעלה, שבעולם הבריאה נדרש י"ב דברים. לכן, כתב הגר"א ז"ל שבהנהגת המלכות נדרש הרבה דברים לי"ב, (עיין ביאורו לספרא דצניעותא פרק א ד"ה היתה כו' וש"מ, ועיין ספר יצירה פרק ה').

[רז] ולפי שכתבנו, שעולם הבריאה נברא בחלקיו כנגד חלקי ההנהגות, לכן נמצא בספרים שיאמרו בדרך משל, שהבריאה נשתלשל מהאצילות. היינו, שעל פי הנהגת וסדרי האצילות, נברא עולם הבריאה, בדרך משל, שלפי שרצה השם יתברך להתנהג במדת החסד, ברא את היכל אהבה של עולם הבריאה. ולפי שרצה להתנהג במידת הדין להחוטאים, ברא את היכל הזכות של עולם הבריאה, ששם דנין את העולם, וכנ"ל, וכן כולם. ולכן, נאמר שנשתלשל היכל אהבה מספירת החסד, והיכל זכות מספירת הגבורה, וכן כולם כדומה לזה. אבל הדבר פשוט, שאין שום התקשרות בהנבראים בה' יתברך

[21] הג"ה, נראה בעיני דצריך לומר 'והעשייה' נגד ה' אחרונה שבשם, וכנ"ל [המעתיק].

שמו, רק שברא אותם ברצונו יש מאין, ולא שייך כלל לחשוב באופן אחר (ועיין ספר חוקר ומקובל בהתחלתו בד"ה כבר ראית נתבאר גם כן כל זה, ע"ש).

[רח] והנה, הנשמה שבאדם – (הם) [היא] חמשה חלקים: נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה. וכתב הגר"א ז"ל בפירוש ספר יצירה (פרק א משנה א, אופן ג'), כי הנפש והרוח הם באדם, ועיקר חיותו של האדם הוא הרוח, והוא האדם המקבל שכר ועונש כידוע. והוא המרגיש, והוא כל כחותיו וחושיו. ובצאת הרוח מהאדם, הוא מת. והנשמה נעלמת מאד, והיא השכל המלמד לאדם דעת. והיא מזלו של האדם ומלאכו, והיא בשמים. רק ניצוצות מתנוצצים ממנה על האדם, להנהיגו ולהשכילו, עכ"ל. הרי למדנו בקצרה, שעיקר האדם הוא רוח, ומה שבא עליו השכלה מלמעלה, נקרא נשמה (ועיין נפש החיים שער א' פרק ט"ו, וי"ז וי"ח, ע"ש).

[רט] והנה, עולם הבריאה, שהם במעלה עליונה וקרובים להי' מאד, וכל הנצרך להם שיבא להם מלמעלה בא להם כביכול מהשם יתברך, שהוא מודיעם ומנהיגם בלא שליח. לכן נאמר עליהם, שבחינת רוח ונפש – הם הנבראים שבעולם הבריאה. בחינת הרוח נקראו רוחין, ובחינת הנפש נקראו נהורין. ובחינת הנשמה, שהוא הנצרך להם מלמעלה, היא מהשם יתברך. ונאמר שהנשמה שלהם – היא בחינת אלקות כנ"ל, לפי מעלתם (עיין ביאור הגר"א ז"ל היכלות מ"א ב' ד"ה כד אתכלל כו').

[ריז] אבל עולם היצירה, בחינת הנשמה שנצרך לבוא אליהם, בא להם מעולם הבריאה. ורק חלק מועט מן המדרגה העליונה שהוא מהשם יתברך, בא עליהם גם כן. ונקרא מה שבא להם מהשם יתברך, בחינת חיה.

[ריא] אבל עולם העשיה, שהוא במדרגה פחותה – בחינת הנשמה שנצרך לבוא להם – הוא מעולם היצירה, עולם שלמעלה מהם. ורק חלק מועט להזוכים יותר, בא להם גם מעולם הבריאה, שהוא להם בחינת חיה. ולהזוכים עוד יותר למדרגה עוד יותר עליונה, יבא להם מהשם יתברך בעצמו, זהו נקרא יחידה. אבל לא הכל זוכים לזה. ולכן נאמר, שבחינת אלקות בעולם העשייה, הוא בחינת היחידה. ועולם היצירה, האלקות מבחינת חיה. ועולם הבריאה, להם בא השפעת ה' והשכלתו עליהם, מבחינת נשמה, וכנ"ל. וכל זה נלמד מדברי הגר"א ז"ל בליקוטיו שבסוף ספר ספרא דצניעותא ד"ה ידוע שהבדל כו'.

[ריב] ובביאורו להיכלות הזוהר, בראשית היכל א' דף מ"א ע"ב, ד"ה כד אתכלל, כתב, שבכל העולמות בחינת האלקות (היינו, מה שהשם יתברך משכילם, ומודיע להם בנבואה) נקרא נשמה. ונראה שאין זה סתירה לדבריו הנ"ל, שבכללות כן הוא. שאף על גב שאנו אומרים שהנשמה של עולם היצירה, והחיה דעולם העשייה, בא להם מעולם

הבריאה. אמנם, מה הם בעולם הבריאה – הנה הוא רק בחינת רוח של עולם הבריאה, ולא בחינת נשמה של עולם הבריאה. לכן בכללות נאמר, שכללות העולמות הם רוח ונפש, ומה שבא מהשם יתברך, הוא לבד בחינת נשמה, כמובן.

[ריג] וכתב הגר"א ז"ל בליקוטיו שם, שבסוף ספר ספרא דצניעותא, וז"ל: וידוע תדע, שמשה רבינו עליו השלום, לא השיג אלא בבריאה, ובהיכל הרצון, כמו שכתבו הרמ"ק והאר"י ז"ל כו', והנביאים לא השיגו אלא ביצירה, ודניאל בראש עולם העשייה – תחתית עולם היצירה כו', והוא היה בין הנביאים לדורות הבאים, והולך ומתמעט, עד שבדורותינו אין משיגים אלא בעקב עשייה כו' וכל מה שאנו מדברים באדם קדמון ובאבי"ע, הכל בעולמות התחתונים מאוד, שבכל עולם יש אבי"ע וכל הבחינות כו' לכן מדברים דרך משל, ואין מבינים כלל, כי יחזקאל אמר דרך חידה, שהיה בחוץ לארץ ובסוף הבית, וזכריה מראות סתומות, ואין אתנו יודע עד מה, עד יערה רוח ממרום עלינו, עכ"ל הגר"א ז"ל שם, ע"ש.

פרק י

[**בן יבואר ענין הסטרא אחרא ושלעתיד יהיה התיקון השלם. ובו י"ג סעיפים**]:

[ריד] והנה, כמו שברא השם יתברך את העולמות, בריאה, יצירה, עשייה, הנ"ל, להיות לו שלוחים על פעולת הטוב והקדושה. כן ברא השם יתברך גם כן נבראים, שיהיו לו שלוחים על פעולת הרע, שירצה השם יתברך לעשות בעולם. והם בכלל נקראו – סטרא אחרא. פירוש, צד אחר (סטרא בלשון תרגום – צד). היינו, צד פעולת הרע ח"ו. ואף על גב שהקב"ה רצונו להטיב, מכל מקום, רצה גם בפעולות אלה. אף על גב שלפרטים הוא רעה, אבל בכלל, גם מזה הוא טובה, ותכלית טוב יהיה גם על ידיהם, וכמו שכתוב: "כל פעל ה' למענהו".

[רטו] והשלוחים הנ"ל, מהם להסית לחטוא, ומהם בא היצר הרע והגורמים עוד להחטיא ולטמא – כמו שאמרו (ביומא ל"ט ע"א): אדם מטמא עצמו מלמטה, מטמאין אותו מלמעלה – ולעשות שיהיה החטאים מתוק וערב להאדם, למען ימשכו האדם לחטא, וכמו שכתוב: "מים גנובים ימתקו" (וקורא זאת בזוהר – עינוגא דטינופין). ולכל זה נבראו, והם עושים שליחותם למה שנוצרו. ולפי שזה הוא טוב להצדיקים, לפי שעל ידי זה יגדל שכרם כאשר יכבשו היצר הרע שדומה להם כהר, ולפום צערא אגרא. וכמבואר בזוהר תרומה קס"ג באריכות, במשל על בן המלך, שקרא המלך לזונה, ושלח לה שתפתה את בנו. ובאם ישמע לה, אז יותן לה כל הטוב שהיה ראוי לו להשיג. ובאם

לא ישמע לה, אז ישיג הבן שכר גדול מאד, וגם היא תשיג שכר, שעל ידה השיג השכר הטוב מה שרבתה לפתותו ומכל מקום לא שמע לה, יעויין שם בזוהר באריכות. וכוונת האב היה לטובת הבן, ע"ש. והיא בפיתויה עושה שליחות המלך, ע"ש. וכן אמרו (ש"ס סנהדרין ס"ד).

[רטז] וכן מהם שלוחים לקטרג ולתבוע דין ח"ו, וכמו שכתוב בזוהר ברעיא מהימנא (אמור צ"ח ע"ב): "והאלקים עשה שייראו מלפניו", שעשה ובורא להמקטרג שיתבע דינא, ושיהיה עונש ח"ו, למען ייראו הכל מלפני ה', ע"ש.

[ריז] וכן מהם שלוחים להעניש להחוטאים, בעולם הזה, או בגיהנם. וכל מה שבסוג הזה, הכל לפי שרצה השם יתברך להנהיג עולמו במשפט, כי כל דרכיו משפט. וכל הנ"ל נקראו סטרא אחרא – נקראו קליפות, שהקדושה נקרא פרי, והם כמו קליפה על הפרי.

[ריח] ובכלל, הוזכרו הקליפות ביחזקאל, והם מה שכתוב (יחזקאל א', ד'): "ואורא והנה רוח סערה באה מן הצפון, ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב" – והם ארבעה. וכן הוזכרו אצל אליהו במערה (מלכים א' י"ט, פסוק י"א, י"ב): רוח, רעש, אש, ובכולם לא היה השם, ואחר כך קול דממה דקה. (ורעש הוא במקום ענן, כן כתב הגר"א ז"ל).

[ריט] וכתבו, ששלשה המה רע, אבל קליפות נוגה הנ"ל, היא לפעמים רע ולפעמים מתהפכת לטוב. ונגד השלשה הנ"ל, המה: ערלה, ופריעה, וטיפת דם שבמילה. וכנגדם: תוהו, ובוהו, וחושך ורוח אלקים כו' (הגר"א ז"ל, פירוש היכלות, פקודי בתחילתו ד"ה ובדרגין כו').

[רכ] והנה בפרטות, את זה לעומת זה עשה אלקים, וכנגד הנבראים דקדושה – בריאה, יצירה, עשייה הנ"ל, כן נבראו בסטרא אחרא שלשה, שהם נקראו – בריאה, יצירה, עשייה דקליפות.

[רכא] והנה, בנבראים דקדושה לא נמצא יותר מאלו השלשה, אבל יש להם מעלה שיש עליהם השראת השם יתברך, ונבואתו, והשפעתו עליהם מהנהגת השם יתברך, אשר קראנו בשם עולם אצילות. ולהס"א, אין זאת כלל. ולכן, באשר את זה לעומת זה עשה אלקים, ברא ה' יתברך בהקליפות ארבעה עולמות נבראים. היינו, עולם א' שנקרא גם כן אצילות דקליפה, ותחתיו ג' עולמות: בריאה, יצירה, עשייה דקליפה. וזה למען יהיה לקליפות גם כן בערך חלקיו כמו הקדושה, אבל בהפרש גדול מאד. שכשנזכור בקדושה אצילות, הכונה כו' על הנהגת השם יתברך. ולהבדיל, כשאנו מזכירים אצילות דקליפות, הוא דבר נברא שברא השם יתברך כאשר ברא את יתר העולמות – ולהבדיל באלף אלפי הבדלות מן הקדושה (ועיין זאת בביאור באורך בספר קל"ח פתחי חכמה סימן למ"ד).

[רכב] ולכן, סדר עמידתם של הקליפות הם כנגד הקדושה. אבל אצילות דקליפה, שהוא נברא, לא יוכל להיות למעלה מן הנבראים. ולכן, לא יוכל לעלות יותר מהיכל קדש קדשים דבריאה, ועומדים כנגד היכל קדש קדשים דבריאה. כי למעלה מזה, לא יוכלו לעלות הנבראים (כל זה למדנו מדברי הקל"ח פתחי חכמה סימן למ"ד, ע"ש).

[רכג] והנה, את זה לעומת זה עשה האלקים. וכמו שיש בעולם הבריאה דקדושה שבעה היכלות, שנתבארו בזוהר, כמו שכתבנו למעלה, כן יש בס"א היכלות הטומאה ר"ל שבעה – שבעה מול שבעה. ונתבארו בארוכה בזוהר פקודי, מן דף רס"ג והלאה. ונקראו בשמות אלו ממטה למעלה: בור, שחת, דומה, חובה, שאול, צלמות, ארץ תחתית. והם כנגד שבעה שמות של היצה"ר, כמו שאמרו (בסוכה נ"ב ע"א), והם כסדר הזה: רע, טמא, שונא, אבן מכשול, ערל, שטן, צפוני. ומבוארים בארוכה בזוהר שם, על מה ממונה כל אחד. והממונים שם, רובם הם היפך מן הממונים של היכלות הקדושה הנ"ל. וגם הס"א הנ"ל נחלקו לעשר ספירות כנ"ל, כמו הקדושה. ונקראו גם כן עשר ספירות דקליפה (כי ספירות, פירושו – מספר כנ"ל) ונקראו היכלות התמורות.

[רכד] והנה, לפי שרצה השם יתברך להנהיג גם בדין, לכן הוצרך לס"א. ולכן, רצה לברוא אותם. אבל לולא הנהגת הדין, לא הוצרך להם, ולא היה בוראם. לכן נאמר בספרים, שהס"א נשתלשל מהדין. והיינו, שלפי שרצה בדין, לכן ברא אותם, וכנ"ל.

[רכה] ולעיל כתבנו, שמתחלה יצאה הנהגה בבחינת שם ב"ן, והיינו דין הגמור, ואחר כך יצא שיתוף מ"ה המתקן. ולכן נאמר, שרק לפי מה שיצא מבחינת הדין נברא הס"א. אבל לפי התיקון של שם מ"ה, אדרבא, יתוקן מעט מעט, ונתמעט צורך הס"א, עד שיתוקן לגמרי ולא יצטרך להם כלל. ומקצת מהם גם כן יתוקן – שיהפך לקדושה, ומקצת מהם יאבדו לגמרי.

[רכו] והנה, הנהגת הסטרא אחרא נצרך רק עתה בששת אלפים. אבל לעתיד, וכל שכן בהנהגה שנקרא אדם קדמון – שהיא הנהגת הנצחיות, שהארכנו למעלה – אז אין צריך עוד ליצר הרע ולמסיתים, לפי שאז לא יהיה עוד רק זמן הגמול. לכן כתבו, שבהנהגת א"ק ועולם עקודים, לא יהיה עוד שורש לס"א – רק בהנהגת הששה ספירות, שהם: חג"ת נה"י. ולעתיד נאמר: "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", וכתיב: "ונתתי לכם לב בשר ורוח חדשה אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחוקי תלכו" כו' (יחזקאל ל"ו:כ"ו-כ"ז), וכתיב: "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". וכן אמרו בסוכה (נ"ב): לעתיד לבא מביא הקב"ה להיצר הרע ושוחטו (פירוש, מבטלו) כו'. ויעויין בזוהר תולדות, במדרש הנעלם קל"ז. וכן אמרו (בסנהדרין ס"ד ע"א): כלום נתת לנו

יצר הרע רק כדי שנקבל עליו שכר. ואם כן, ממילא, לעתיד לא יוצרך ליצר הרע. וכן כתיב: "והסירותי את לב האבן מבשרכם" כו'. ולכן, בהנהגת עולם עקודים, שהוא אלף השביעי, וכל שכן בהנהגות היותר עליונות, אין שום שורש לס"א, וכנ"ל. וכן כל מדרגה שהיא מתוקנת מן הדין, אין צריך לשורש הס"א. אך ישאר שורש הס"א למדרגה שתהיה פחותה ממנה (ועיין קל"ח פתחי חכמה סימן מ"ז). ולעתיד לבוא הוא אומר: "בלע המות לנצח" כו', ויתוקן עולם במלכות שדי, ויהיה תיקון השלם, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. יהי רצון שנזכה לזה במהרה בימינו בחסד וברחמים, אמן.

ברוך ה' יתברך שמו, אשר עזרנו לסדר הכללים האלה, לתועלת המתחילים בחכמה. ורוב הדברים למדנום מדברי הגר"א ז"ל, והרמ"ח לצאטו ז"ל, כאשר רשמנו על רובם את מקורם – זולת הדברים שמובן ממילא, או שנמצאו בשאר ספרים. ולמיעוט ידיעתי, לא ירדנו לעומק הדברים, ורק הצענו הדברים כראוי למתחיל, שראוי לו ליכנס מעט מעט בחכמה, עד אשר ימצא בספרים את הדברים יותר על בוריים.

ואחרי הקונטרס הזה, תלך לספר חוקר ומקובל, ותלמדנו בלא הפסקים – למען להבין יותר עקרי הדברים על מכונן. או שתלמוד ספר מלחמות משה, שהן המה הדברים שבחוקר ומקובל הנ"ל, עם הוספות. ואחריו תלך לספר קל"ח פתחי חכמה (ותדלג את סימן ה', שהוא קשה הבנה, ותלמדנו אחר סימן ט', או שתדלגנו לגמרי). וחלק גדול תוכל ללמוד בו על פי דברי הקונטרס הזה, עם ספר חוקר ומקובל הנ"ל.

אך אחר כך, יחסר לך ידיעת סגנון המשל. וכבר זכרנו בסימן קפ"א (פרק ח' סעיף כ"ו), כי בזה הלימוד המשל בפני עצמו, והנמשל בפני עצמו. ולכן, להבין המשל לבד, תלמוד במהדורא תנינא של העץ חיים, כמו שכתבנו למעלה בסימן הנ"ל. ואחר שתגמור כל המהדורא תנינא, תוכל ללמוד ביתר הספר. וגם מסודר כלל כל הסגנון של המשל של העץ חיים, בספר עטרת יוסף רזין דרזין, או בספר מגיד משנה.

ובלמדך בספרים הנ"ל ותבינם, תדע את כל כללי סגנון המשל. אבל הזהר מאד בלמדך את הספרים הנ"ל, וזכור ואל תשכח, כי אך סגנון משל לבד אתה לומד, וכמו שכתב בנפש החיים שער ג' פרק ז.

ומודעת שכל דברי האר"י ז"ל בנסתרות משל הם. וכללי סגנון המשל בקצרה, מסודר גם כן בספר פתחי חכמה ודעת, בנין המרכבה וצורת המרכבה, יעויין שם. וכן סידר עשרה פרקים בספרו חוקר ומקובל לסגנון המשל (שקורא אותו מראה), אך הם קשים להבין. ורק טובים הם לחזור עליהם, מי שכבר יודע אותם, למען יהיו שגורים על לשונו. ויעויין בסוף ספר מלחמות משה, בכללי חכמת האמת שם, שבכללים הראשונים

שנדפסו באותיות רש"י – הוא סגנון המשל לבד. ואחר כך בכללים שנדפס באותיות מרובעות, שם יש מעט מעניני הפנימיות והנמשל. וכן בקל"ח פתחי חכמה, נמצא בהרבה מקומות ביאור מפנימיות הענינים. אך לא כולו, כי יש מקומות שגם הוא מדבר על סגנון המשל לבד, וצריך הקורא להבחין זאת.

ועיין בספר החדש פתחי שערים, מבואר הרבה מפנימיות הדברים על ספר העץ חיים כסדר. ויעויין עוד בליקוטי הגר"א ז"ל שנדפס סוף ספר ספרא דצניעותא. וה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה. והלומדים בחכמה זו, צריכים להזהר שילכו בה דרך ישר, וכמו שכתוב "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם". וה' יחנן דעת ותבונה, ויקויים בנו בקשת דוד המלך עליו השלום.

הורני ה' דרכיך ונחני באורח מישור, ו-הורני ה' דרכך אהלך באמתך, יחד לבבי ליראה (את) שמך.

סליק קונטרס כללים להתחלת החכמה.

התודה והשבח לבורא יתברך שמו, אמן.